

Patrícia Casabò Palacios

**MASSIFICACIÓ TURÍSTICA, REPTES I SOSTENIBILITAT: ESTUDI DE CAS
DE FARENA**

TREBALL DE FI DE GRAU

Dirigit per Joaquim Queralt Basterra

Grau de Turisme

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

**Vila-seca
2021**

NOTA D'AGRAÏMENTS

La realització d'aquest treball no hauria estat possible sense el recolzament i ànims de diverses persones, persones que m'han acompanyat durant aquest camí en tot moment.

Per començar, vull expressar el meu més profund agraïment a Joaquim Queralt Basterra pel seu temps i dedicació que ha fet possible la realització d'aquest treball. Gràcies per la seva orientació i també per proporcionar-me contactes que m'han sigut de gran ajuda per a la investigació de l'estudi de cas.

Seguidament, agrair als experts en cadascuna de les seves especialitats, pel seu temps en la realització de les entrevistes i per l'aportació del seu coneixement en la matèria: Marina Ranyé, Rosa Colomer, Daniel Andrada i Xavier Pagès. Donar gràcies també a les més de cent persones que van respondre a l'enquesta.

Donar especial gràcies a la meua parella Xavier Oliach i amiga Marina Balsells per fer-me costat i donar-me tocs d'atenció per a no deixar-ho estar en els moments més durs.

Finalment, tenir en compte a la meua germana, pares i abuelos per animar-me a tirar endavant el projecte tot i els impediments que hagi pogut travessar.

ÍNDIX DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ	5
1.1 Justificació de la temàtica i motivacions	5
1.2 Fenomen a estudiar.....	6
1.3 Marc general.....	7
1.3.1 Estructura.....	7
1.3.2 Objectius i preguntes d'investigació	8
2. CAS D'ESTUDI: FARENA	10
2.1 Dimensió del territori.....	10
2.2 Patrimoni històric i cultural.....	11
2.3 Dades demogràfiques	15
2.3.1 Actualitat.....	15
2.3.2 Segle XVIII	18
2.3.3 Època moderna.....	21
2.4 Governança.....	22
2.5 Generació de residus.....	23
2.6 Màrqueting digital i xarxes socials	24
2.7 Perfil turístic de Farena	26
2.7.1 Impactes del turisme.....	26
3. CAS D'ESTUDI: ALTRES MUNICIPIS	29
3.1 Dimensió del territori.....	29
3.2 Dades demogràfiques	30
3.3 Perfil turístic dels municipis	36
3.3.1 Impactes del turisme.....	36
3.3.2 Com han encarat la problemàtica.....	37
4. DESENVOLUPAMENT TURÍSTIC SOSTENIBLE	42
4.1 Àrees protegides i Parc Natural	42
4.2 Desenvolupament turístic sostenible	43
5. TURISME ALTERNATIU I INVESTIGACIÓ D'ALTRES PROPOSTES PER AL DESENVOLUPAMENT TURÍSTIC	45
5.1 Turisme alternatiu	45
5.2 Proposta d'astroturisme.....	48
5.3 Proposta incentivació activitats de muntanya.....	51
5.4 Proposta recuperació de la zona de vinyes.....	53

5.5	Proposta taller d'apicultura i medi ambient.....	55
6.	MARC METODOLÒGIC	57
6.1	Introducció al cas d'estudi	57
6.2	Mètodes de recerca i fonts d'informació	57
7.	RESULTATS DEL TREBALL EMPÍRIC: EL CAS DE FARENA	60
7.1	Desenvolupament turístic.....	60
7.2	L'impacte del turisme i les pràctiques del turista	62
7.3	L'impacte de les xarxes socials.....	63
7.4	Resultats enquesta.....	63
8.	CONCLUSIONS.....	71
9.	FONTS I BIBLIOGRAFIA.....	74
A.	Fons	74
B.	Referències.....	77
10.	ANNEXOS.....	79
10.1	Plantilla entrevista 1. Marina Ranyé – Consell Comarcal Alt Camp ..	79
10.2	Plantilla entrevista 2. Rosa Colomer Oro – Tècnica de Turisme de l'OT del Berguedà.....	79
10.3	Plantilla entrevista 3. Daniel Andrada Jiménez – Escalador Professional amb el màxim grau escalat a Espanya (9b).....	80
10.4	Plantilla entrevista 4. Xavier Pagès Alonso – Alcalde Mont-ral	80
10.5	Plantilla enquesta. Residents, segones residències i altres	81

1. INTRODUCCIÓ

1.1 Justificació de la temàtica i motivacions

El món del turisme és un sector que m'ha captat sempre l'atenció. De quina forma decidim els turistes on viatjar, les motivacions que ens mouen, els interessos, les diferents cultures, tot el màrqueting que s'hi troba darrere, la feina que ofereix el turisme a la destinació, etc. Així doncs, vaig començar a interessar-me pel turisme mentre cursava el segon any de batxillerat.

Des d'un inici, no tenia gens clar a què em voldria dedicar de cara al futur però de sobte, i després d'haver-ho rumiat durant un llarg període de temps, vaig entendre que aquesta carrera, turisme, estava feta a mesura per a mi. Una carrera que a partir de les diferents assignatures que oferia, ha sabut englobar molts dels aspectes clau que avui dia m'interessen molt i en les quals vull enfocar la meua carrera professional un cop acabi els meus estudis, entre ells i les que més m'han agradat: "Planificació Sostenible de les Destinacions Turístiques", "Operacions i Processos de Producció", "Fonaments del Desenvolupament Sostenible" i "Organització i Gestió de Destinacions Turístiques".

Aquestes quatre assignatures m'han fet enllaçar el concepte sostenibilitat, un concepte que amb el temps està prenent més i més importància, juntament amb el concepte de turisme. Enllaçant ambdós conceptes, turisme i sostenibilitat, ha sorgit la idea d'aquest treball, un treball que té per a objectiu l'estudi de la desmassificació d'un tipus de turisme en una destinació amb indrets fràgils, envoltada de molta naturalesa i de petits municipis que requereixen ajuntaments amb majors recursos per així, poder evitar la seva sobreocupació.

L'existència d'estudis enfocats a aquest tipus de temàtica són molt escassos, i trobo de gran importància tractar-los i crear plans d'estratègia per a posar solució i aportar un tipus de turisme més adequat. Tot i ser territoris que en l'àmbit turístic no siguin tan reconeguts com en poden ser d'altres, s'ha de cuidar de la mateixa manera i inclús amb més èmfasi, ja que són destins que estan connectats amb la natura.

He decidit escollir aquesta localització, Farena, ja que la família de la meua parella té una segona residència aquí i hi vaig bastant sovint, de tal forma que

conversant amb els residents de Farena he pogut observar que tots ells consideren que el tipus de turisme que ve durant l'època de la primavera fins a finals d'estiu, és un tipus de turisme no desitjat, ja que provoquen diferents tipus de problemàtiques al terreny, un dels principals i més importants és el desgast de la zona i les deixalles que se'n deixen. Així doncs, a part de semblar-me una temàtica de gran interès i d'urgència per posar fre al turisme que bé i com es comporta, trobo que és una temàtica original i important estudiar dins el sector turístic.

1.2 Fenomen a estudiar

Farena és un poble del municipi de Mont-ral, dins la comarca de l'Alt Camp. Està situat a les muntanyes de Prades, al costat esquerre del riu Brugent. Farena destaca pel seu entorn natural i per la gran diversitat d'atractius que aquesta ofereix: el riu Brugent, les muntanyes de Prades (formen part de la serralada Prelitoral Catalana), el Molí del Fort, la capella romànica de Sant Andreu del segle XII i el mateix poble de Farena; amb un nucli urbà que presenta un desnivell característic d'un poble de muntanya medieval, amb carrers empedrats i amb cases de pedra molt juntes entre si, tant, que per molts dels carrerons resulta impossible transitar amb cotxe.

L'estudi de la massificació turística, reptes i sostenibilitat a Farena és complex, ja que el tema triat és molt concret, i la informació disponible que hi ha d'aquest poble és molt limitada, per no dir gairebé inexistent. No hi ha gairebé cap pàgina web ni referència que mostri estadístiques de la destinació, on poder extreure per exemple dades dels residents i veure quina ha estat l'evolució de la destinació turística en particular.

Tot plegat, es treballa en les següents pàgines d'aquest estudi a partir de l'anàlisi dels coneixements ja existents en el desenvolupament d'una destinació turística de forma que sigui sostenible i respectuós amb el medi ambient i amb els residents de Farena, ja que la visió estratègica d'aquest estudi tracta de buscar una alternativa sostenible per al tipus de turisme que acudeix al poble, posant particular èmfasi durant l'època estiuenca. És durant aquesta època que el fenomen de la sobreocupació succeeix i a partir d'aquesta problemàtica sorgeix

la necessitat de controlar la congestió turística en llocs naturals com és el cas del Toll de l'Olla.

Destacar que el turisme domèstic s'ha convertit en una activitat molt important i que ha tingut un clar augment amb l'impacte del coronavirus, tant a escala mundial com local. Així com el turisme internacional ha tingut una clara davallada, en el cas del turisme nacional, els turistes han començat a visitar aquells interessos turístics més propers, sobretot perquè en molts dels casos i depenen del mes de l'any, no es podia sortir de les comarques i aquest fet ha motivat als viatgers a realitzar més turisme domèstic.

Finalment, tot el treball s'enfocarà a un únic cas d'estudi, el cas d'estudi de Farena i es tractarà d'esbrinar els diferents impactes que el turisme causa en la zona en concret i quins impactes desencadenen aquests, els reptes que suposen i com implementar un tipus de turisme sostenible.

1.3 Marc general

1.3.1 Estructura

El treball consta de cinc parts. La primera part està enfocada en definir el marc conceptual de la massificació turística, els reptes i sostenibilitat a la destinació de Farena. S'introduiran les principals característiques de la problemàtica de l'estudi de cas de Farena per tal que el lector pugui entrar en context, a més, també s'introduirà la problemàtica d'altres municipis amb característiques similars i que han sabut encarar el problema dels aspectes negatius que suposa la massificació turística.

La segona part tracta sobre propostes turístiques alternatives i recurrents respecte a l'oferta turística ja existent, d'aquest mode, es busca atraure un altre tipus de turisme i que permeti una desestacionalització i desmassificació a Farena.

La tercera part del treball està centrat en el marc metodològic que s'utilitzarà per al cas d'estudi, així com els mètodes de recerca i les fonts d'informació usades.

La quarta part està focalitzada en l'anàlisi dels resultats del treball empíric enfocats en el desenvolupament turístic de Farena, l'impacte que aquest té i les pràctiques que se'n duen a terme, l'impacte de la promoció turística i de l'ús de les xarxes socials, en consonància al que s'ha explicat al marc teòric.

Finalment, la cinquena part d'aquest treball consta de les conclusions extretes on es donarà resposta a les preguntes d'investigació que s'han formulat durant l'estudi d'investigació.

A més, al final del treball es podrà trobar les fonts i bibliografia consultada durant tot l'estudi de cas, així com els annexos.

1.3.2 Objectius i preguntes d'investigació

El principal objectiu del treball és realitzar una investigació del turisme de Farena i buscar solucions per a que el turisme que es duu a terme sigui sostenible i respectuós amb el medi ambient, els residents i altres viatgers de la destinació.

Per poder dur a terme aquesta investigació ha estat necessària la consulta d'una literatura prèvia relacionada amb el turisme sostenible, diferents tipus de guies sobre com gestionar la saturació turística en llocs d'interès natural, la massificació turística i com una zona natural es pot convertir en un parc nacional o una àrea de turisme protegida. A partir d'aquesta cerca, s'espera poder trobar resposta a diferents afirmacions:

- És possible evitar el turisme en massa en llocs d'interès natural
- El turisme ocasiona efectes en la destinació
- És possible convertir una zona natural en zona protegida a causa del turisme
- Les xarxes socials tenen un gran impacte i es poden utilitzar a favor de la destinació

Aquestes afirmacions que s'han estudiat a la investigació del cas de Farena, permetran entendre quines són les tendències i comportaments d'aquest tipus de turisme en la destinació.

Així i tot, el que es pretén és estudiar específicament el tema principal: si realment es pot evitar que vingui el tipus de turisme que ve a Farena, sobretot durant l'època estiuenca. Un turisme que, en general, no respecta el medi ambient, els residents ni la normativa de pàrquing, per aquest motiu s'ha estudiat la massificació turística, els seus reptes i sostenibilitat a Farena. Aleshores, la pregunta d'investigació principal és:

- És possible evitar el turisme en massa a Farena?

També, s'ha profunditzat en aquesta destinació, intentant respondre a les següents qüestions secundàries:

- Quins reptes té aquest tipus de turisme? Es pot transformar per un tipus de turisme que sigui sostenible i respectuós amb el medi ambient?

2. CAS D'ESTUDI: FARENA

2.1 Dimensió del territori

Farena és un poble situat al municipi de Mont-Ral, a la comarca de l'Alt Camp, a la província de Tarragona. Està situat a uns 13km del centre urbà de la Riba, situat a l'esquerre del riu Brugent, en un eixamplament de la vall.

El tram de carretera que va entre la Riba i Farena és un paratge natural molt conegut per la seva flora.

Farena està localitzat a les muntanyes de Prades, a una altitud de 610 metres. El nucli urbà presenta un desnivell que és característic dels pobles de muntanya, pel qual resulta impossible circular amb cotxe per alguns dels carrerons. Aquests carrers presenten baixades i pujades amb una irregularitat molt notòria.

En el comtat de Prades de 1615 s'hi troba una descripció del terme de Farena "... item confesarem mitgensant jurament demostrarren que lo terme de dit lloch de farena y affronta per les parts y llochs següents, primo comensa el terme de moreal a la Rocha de na mulnera a una creu que esta en dita rocha i tire dret al sòl del Riu Sech, adfrontant ab lo terme de montblanch y de allí va tota serra aygua vesant y segueix serrall avall y feneyx al terme de capafons hahont ha unes fites y de alli tire sobre les roques y torne a dita rocha dena mulnera".

Segons Josep Iglésies en el seu llibre "Estadístiques de la població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII" escriu de Farena "... te de llargària 3 quarts de ampla un, y de rodaria 6 quarts: afronta a llevant ab Roxalsy ab Monreal., a migdia ab Monreal, a ponent ab Capafont y Prades, y a tramuntana ab Roxals, te 13 casas y 76 persones".

El poble de Farena està format per un agrupament de cases de tipologia rural, en general totes d'una planta o dos, que es van anar construint al voltant de l'església de Sant Andreu, situat al nivell més elevat del nucli. Es conserva el traçat inicial de la vila closa, i alguns dels elements del castell d'origen medieval, avui dia habitat. Així doncs, el nucli es troba documentat des del segle XII, període de construcció de l'església romànica.

2.2 Patrimoni històric i cultural

A. El terme de Farena

Segons Ramon Giner i Filella “el problema principal a l'hora de cercar, estudiar i contrastar dades de Farena és l'emascament que representa ser un nucli pedani.” Tot i això, amb la realització d'una profunda cerca, s'ha pogut descobrir un treball extraordinari realitzat per Eugeni Perea Simón sota el títol “La geografia i la història de Mont-ral a través de la seva onomàstica”. Tot i que el llibre de Perea es centra en la geografia, la història, la indústria, l'agricultura i l'urbanisme de Mont-ral, Giner i Filella va dur a terme un molt bon treball tot realitzant l'extracció de la informació més rellevant de Farena, de la qual ha sigut de gran interès per a la realització d'aquest treball d'investigació.

La toponímia de Farena existeix al terme de la Morera de Montsant com a “... Partida de terra, hort i font” en una documentació datada en el segle XVII. A Siurana, des de 1573 s'hi troba la cova de na Farena.

Farena és una vila arraïmada al voltant d'un turó, coronat per un castellot, avui dia habitatge dels Vilalta, que domina la vall del riu Brugent. Des d'aquí va començar l'atac del darrer reducte musulmà, Siurana, aproximadament l'any 1153. Les terres van ser governades per una estructura feudal fins a finals del segle XVIII. Tot i que Farena estava lligada a Mont-ral, en moltes ocasions aquesta va actuar de forma independent sobretot pel que tractava la recaptació d'impostos, censos i confegir els fogatges.

Així doncs, la història de Farena es remunta al segle XII amb la construcció del principal monument d'interès històric: l'església d'origen romànic de Sant Andreu, on a partir d'aquí s'ha anat construint el poble de Farena pels seus voltants. L'església està situada just al cim de Farena, i a la seva vora es troben les restes d'alguns dels murs de l'antic castell de Farena, conegut com el Castellot o el Castell dels Templers. Actualment, el que són les restes del Castellot, tan sols són visitables per la seva part exterior, ja que el seu ús en l'actualitat està destinat a l'habitatge.

Segons els faranencs, des de dalt del Castell dels Templers, al que s'hi pot accedir pujant les escales del carrer dels Templers, també conegut com el Castellot, solia existir un pas inferior subterrani que es dirigia directe al riu Brugent, situat al costat del poble. Segons sembla, per aquest pas secret el capellà o qui ho necessites, podia escapar per aquest pas, ja que era una comunicació que anava per sota del poble i recorria un bon tros.

B. Església de Sant Andreu

L'església de Sant Andreu data del segle XIII, situada avui en dia al costat de Ca Vilalta, el que solia ser el Castell dels Templers o el Castellot.

L'església està dedicada a Sant Andreu Apòstol, patró de Farena. L'edifici consta d'una sola nau, coberta amb volta de canó. Les capelles posteriors daten del segle XVII i XVIII. Disposa d'un petit cloquer amb dues campanes. L'altar major va ser decorat per pintures d'Anton Català i Gomis, realitzades l'any 1946. Durant molt de temps, l'església ha estat utilitzada pel rector de Mont-ral, pels veïns de Farena i pobles com Rojals, La Bartra, i altres pels veïns del Pinatell, que, durant algunes èpoques, hi celebraven els batejos i els enterraments.

Fins a l'any 1921, any en què va ser beneït l'actual cementiri de Farena, el dia 18 de juliol, els difunts rebien sepultura al fossar interior de l'església, situat a la capella de Sant Antoni.

Durant el cens de Floridablanca, l'any 1787, la parròquia de Farena formava part de Mont-ral. Segons documentació del segle XIX, s'esmenta que fins a la Guerra Civil Espanyola, dintre hi residia un capellà, i des de 1939 fins al cinquanta, l'abadia era habitada pel rector de Mont-ral, perquè en aquell lloc havia estat tot destruït.

C. Molí del Fort

El Molí del Fort és un antic molí paperer datat al segle XVIII que conserva avui dia a la perfecció la seva façana. Està situat al costat del riu Brugent, ja que és un riu de muntanya, que va albergar una cadena molt gran de molins de paper, de les més antigues de Catalunya. El fet que estigués situada al costat del riu

Brugent, el que permetia era generar el moviment de les turbines i fabricar la pasta de paper gràcies a la força hidràulica.

La construcció està registrada al “Servei Patrimoni Arquitectònic” del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Ara com ara, encara queden rastres dels molins i es pot interpretar la forma en què antigament es duia a terme aquest ofici tradicional. Així i tot, Rubén Alcázar, juntament amb la seva família, s'encarreguen actualment, i des de fa anys, d'una important activitat: la conservació animal a partir de l'educació ambiental. El seu objectiu és afavorir la conservació de la biodiversitat mitjançant la cria en captivitat d'espècies clau per a l'ecosistema, a partir de:

- Cria del cranc del riu ibèric → És una espècie en perill d'extinció, degut principalment a la fragmentació i alteració del seu hàbitat, a l'alliberació d'espècies exòtiques i als efectes del canvi climàtic. Gràcies als exemplars que es crien en aquest espai, ajuden a la supervivència d'aquesta espècie mitjançant la repoblació anual de diferents cursos fluvials.
- Centre d'ictiofauna continental → El centre busca criar ciprínids autòctons per a afavorir la viabilitat poblacional d'aquestes espècies. La ictiofauna es veu cada vegada més amenaçada a causa de factors com les repoblacions per a la pesca esportiva, la contaminació de les aigües, la introducció d'espècies tòxiques del règim hídric.
- Colomar per a l'àguila perdiguera → A prop del Molí del Fort, nidifica una parella d'àligues perdigueres (*Aquila fasciata*). Aquesta parella destaca pel seu baix èxit reproductiu, degut principalment a la falta d'aliment prop del niu. El colomar té com a objectiu ser un punt de suport alimentari per a l'espècie, evitant que realitzin grans desplaçaments per a la busca de les seves presses.
- Cria de tortuga de rierol → L'espai ha sigut construït de tal forma que puguin criar tortugues de rierol (*Mauremys leprosa*) per realitzar un control biològic del cranc vermell americà (*Procambarus clarkii*), espècie exòtica invasora.

- Centre de recollecció d'espècies exòtiques invasores → col·laboren juntament amb la Generalitat de Catalunya per a recol·lectar totes les espècies exòtiques invasores que es trobin dintre del Catàleg Espanyol d'Espècies Exòtiques Invasores. La seva feina és fer d'intermediaris entre la ciutadania i l'Administració. Qualsevol persona pot entrega'ls-hi un animal exòtic i ells realitzen els tràmits pertinents.

A més, es fan visites al centre de conservació i fauna amb duració d'hora i mitja, on els visitants s'endinsen en la natura, coneixent el seu entorn i els ajuden a conservar-lo. Amb la visita, poden conèixer els projectes que duen a terme al Molí del Fort i s'endinsen en un espai que es troba habitat des de fa ja més de mil anys, on poden conèixer les diferents activitats que es realitzaven a la finca i poden conèixer de primera tots els animals i plantes que habiten en l'actualitat. Les instal·lacions que es poden visitar són:

- El molí fariner
- La piscifactoria
- El colomar per a l'àliga perdiguera
- La turbina hidroelèctrica centenària
- El molí de paper
- El centre de cria de crancs de riu
- El centre d'acollida d'animals

D. Revista "L'Orella de Farena"

Durant el novembre de 1991, a Farena, van publicar la primera edició de la revista del poble, anomenada "L'Orella de Farena". L'objectiu d'aquesta revista era molt simple: tots aquells que venien a Farena els caps de setmana o els que venien de tant en tant, tinguessin l'oportunitat d'assabentar-se dels afers del poble.

Així doncs, tots estaven més que invitats a col·laborar en aquest mitjà de comunicació que servia com a nexa d'unió per al poble. La revista es va dividir en sis seccions principals, que s'intentarien mantenir a mesura que s'anaven publicant la resta d'edicions. Les següents seccions eren:

- El pregoner → Aquesta secció estava enfocada a pregonar totes aquelles notificacions que fossin d'interès per als residents de Farena i que provinguessin per part de l'Associació de veïns, de l'Ajuntament o d'altres entitats administratives o ciutadanes.
- Els veïns → En aquesta secció s'inclouïen les notificacions que els veïns volien comunicar, com una espècie de "Cartes al director", segons la mateixa revista.
- L'orella → L'Orella era la secció noticiari dels pobles del voltant i de la mateixa Farena, però aquests havien de ser rellevants per a ells mateixos.
- Sabem que → Secció que incloïa articles i col·laboracions que fessin conèixer millor la història i les anècdotes del poble, de la qual s'ha pogut extreure informació d'interès per a la investigació d'aquest treball.
- Enciclopèdia local → Aquesta secció estava enfocada a donar a conèixer i apropar més als veïns del poble a les herbes, les bèsties, els bolets, els arbres i productes de camp sempre incloent-hi receptes de camp per als faranencs.
- Qui és qui? En aquesta darrera secció es realitzaven entrevistes a les famílies i la gent de Farena per conèixer millor d'on venien, perquè vivien a Farena, en quina casa vivien, etc. En definitiva, per conèixer millor a la gent del poble.

L'última edició de la revista va ser l'any 2012, amb l'edició número 55, tot i que es poden trobar totes les edicions de la revista a la seva pàgina web oficial www.orelladefarena.com. Tot i que ja no publiquen la revista en format físic, actualment, la revista es segueix mantenint en format digital a través de Facebook, en un grup obert al públic, mantenint l'actual nom d'aquesta: "L'Orella de Farena". Així doncs, qualsevol està invitat a compartir informació d'interès i és un format que permet mantenir als veïns en contacte de forma ràpida i senzilla i els permet estar ben informats del que succeeix en el dia a dia.

2.3 Dades demogràfiques

2.3.1 Actualitat

Actualment, Farena es troba pràcticament deshabitada, especialment durant l'hivern, amb un total de 35 residents fins al 2020, segons dades de l'INE. Per

altra banda, durant l'estiu, Farena es converteix en un poble molt viu, totalment turístic i amb cases rehabilitades.

En la següent taula es troben les dades demogràfiques de la població de Farena des de l'any 2000 fins al 2020.

L'any 2000, el total d'habitants a Farena era de 40 persones, de les quals 21 eren homes i 19 dones.

Durant la resta d'anys, es veurà una variable constant on els homes sempre han estat majors en nombre de residents respecte al de les dones, així i tot, hi ha una variant l'any 2002, únic any on hi havia més dones que homes: 21 dones i 20 homes.

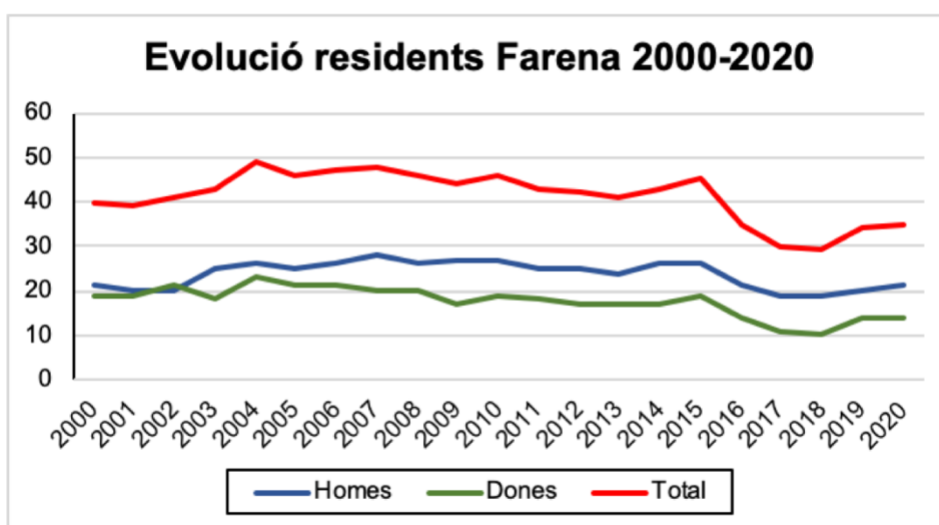
D'aquests vint anys, el més habitat va ser l'any 2004, amb un total de 49 habitants: 26 homes i 23 dones (14 habitants més que en l'actualitat l'any menys habitat va ser l'any 2018, amb un total de 29 habitants, dels quals 19 eren homes i 10 dones.

Seguidament, s'ha elaborat un gràfic que representa de forma visual l'evolució dels residents a Farena a partir de la Taula 1, on es pot comprovar que les dades són força constants durant els primers setze anys, ja que el 2015 presenta un punt d'inflexió on el nombre de residents disminueix: passa dels 45 residents als 25, és a dir, una disminució de 10 persones. Tot i que pot semblar un nombre molt reduït, en tractar-se d'un poble petit amb pocs residents, és un nombre molt gran. Sembla ser que a dia d'avui, els habitants tornen a prendre una variable en augment.

TAULA 1. EVOLUCIÓ RESIDENTS FARENA 2000-2020

Any	Homes	Dones	Total
2000	21	19	40
2001	20	19	39
2002	20	21	41
2003	25	18	43
2004	26	23	49
2005	25	21	46
2006	26	21	47
2007	28	20	48
2008	26	20	46
2009	27	17	44
2010	27	19	46
2011	25	18	43
2012	25	17	42
2013	24	17	41
2014	26	17	43
2015	26	19	45
2016	21	14	35
2017	19	11	30
2018	19	10	29
2019	20	14	34
2020	21	14	35

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

FIGURA 1. EVOLUCIÓ RESIDENTS FARENA 2000-2020

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

2.3.2 Segle XVIII

Durant aquest període, el creixement dels habitants és força alternatiu, on semblaven accentuar-se variacions influenciades pels diversos fets bèl·lics, la immigració o la mortalitat.

Observant la taula, destaca l'any 1787, que té una recuperació demogràfica en comparació al 1773. Durant el 1819 torna a equilibrar-se. La pregunta que sorgeix és molt senzilla: Què va succeir? Molt senzill, la resposta cal cercar-la en la transició del segle XIX: La Guerra Gran, la fam, les epidèmies, els canvis agrícoles i industrials.

Sense cap mena de dubte, l'any 1830 es veu afectat per un moviment immigratori més que no pas de naixements: durant aquesta època van aparèixer major nombre de molins, de masos, cabanes i barraques per tot el territori.

L'any 1860 Catalunya va assolir un augment en població "les serralades prelitorals enregistraren, malgrat llurs migrades possibilitats naturals, les més altes densitats de població de la història" ¹. Els recursos agraris van deixar de ser l'eix del qual tota la població girava entorn ell. Va prendre importància i agafar pes el lliure mercat, i aquest no era compatible amb les estructures familiars agràries, que estaven adaptades a l'autoconsum.

Això, es veia en l'artifatge dels boscos i dels camps que eren poc productius, en el creixement dels masos, etc. És l'empenta biològica del segle XIX, assenyalada per Vicens Vives, el qual precisa l'any 1861 com el moment estel·lar de la plenitud demogràfica de Catalunya².

L'any 1860 es va assolir el vèrtex més alt, però va ser a partir d'aleshores, lentament en un principi i després en picat, que les xifres demogràfiques varen reduir-se dràsticament, fins a arribar a tal punt on molts pobles van desaparèixer. Avui en dia, això no succeeix a causa de l'arribada del turisme o a causa de les segones residències, com en són el cas Farena i Mont-ral. Aquest fenomen es va produir per diversos factors que varen ser decisius: per una banda la

¹ *Ibídem*

² VICENS VIVES, *Notícia de Catalunya*, pàgs. 7-11

fil·loxera i per altra banda l'efecte desencadenant: l'imant de Reus, segons el van anomenar Giner i Filella.

Amb la fil·loxera, moltes vinyes van quedar aniquilades, i com a conseqüència, els preus del vi es varen disparar de forma espectacular. En el moment que el suport bàsic per als pradencs es trenca, els veïns no tenen cap altre remei que utilitzar l'emigració cap a grans ciutats com a recurs de salvació.

El segle XX va suposar per a Farena una davallada definitiva en nombre d'habitants. La diagonal és gairebé paral·lela a la comarcal. Tan sols s'aprecien unes estabilitzacions que corresponen als anys trenta, causades pels conflictes bèl·lics que van causar la retenció de la gent a les seves residències, i un buit durant el 1950 i 1970, conseqüència de l'emigració cap a les grans ciutats. La densitat de població a la comarca va passar dels 23,33 h/km² durant el 1900 al 8,52 h/km² al 1981. A més, les dades de l'actualitat no són del tot correctes, ja que moltes de les cases que estan censades a la població, es degut a les segones residències.

A continuació, s'ha elaborat una taula per tal d'agrupar totes aquestes dades d'una forma clara i visual, tot i que manca informació:

TAULA 2. EVOLUCIÓ RESIDENTS FARENA SEGLE XVIII

ANY	HOMES	DONES	TOTAL	OBSERVACIONS
1708	?	?	315	Mont-ral → 140 habitants Aixàviga → 80 habitants Cabrera → 30 habitants Farena → 65 habitants
1718	?	?	250	Mont-ral → 190 habitants Farena → 60 habitants
1773	?	?	?	La densitat local era de 6,36 h/km ² i la comarcal de 12,89 h/km ²
1787	?	?	?	La densitat local era de 15,09 h/km ² a Mont-ral i de 18,46 h/km ² per la resta de pobles
1819	?	?	?	7,21 h/km ² densitat local i 12,89 h/km ² la comarcal
1830	?	?	?	12,46 h/km ² densitat local i 11,20 h/km ² la comarcal
1842	?	?	?	8,28 h/km ² en densitat local i 15,20 h/km ² la comarcal
1860	?	?	?	29,37 h/km ² a la comarca
Segona meitat s. XIX	?	?	?	Bifurcació creixement rural i urbà. Pèrdua de 277 habitants, 8 h/km ²
Segle XX	?	?	?	Devallada a Farena en nombre d'habitants

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes del llibre "La Geografia i la història de Mont-ral a través de la seva onomàstica" de Eugeni Perea Simón

2.3.3 Època moderna

El poblament d'un municipi rural és més difícil d'escatir que no pas el que es refereix a un nucli urbà. Les raons han estat apuntades sobre la base de la seva arbitriietat demogràfica a l'hora d'encaixar municipi i entitat de població, criteris de delimitació, dispersió d'hàbitats, etc.³

En aquest sentit, la pedania de Farena n'és un clar exemplar. La població era censada d'acord amb els sistemes que els hi eren més pràctics, variables i alternatius segons cada època.

Les primeres dades demogràfiques que es coneixen i que fan referència a la població de Farena són de l'època moderna, datats des del 1496 fins al 1635, aquest darrer elaborat per Eugeni Perea a partir de l'anàlisi documental d'unes llistes de cases de la primera meitat del segle XVIII, per tant, les dades són aproximades.

Les últimes xifres de l'època moderna corresponen aproximadament al 1635, i es basen en la valoració d'Eugeni Perea segons uns llistats de cases del terme on s'especifiquen els seus habitants. El total d'habitants era de 325, incloent-hi llocs que no s'especificaven amb anterioritat: l'Aixàviga, la Cadeneta, el Bosquet, Cabrera, la Masada i Farena. A l'extreure les dades d'un document no destinat al cens, però si amb la finalitat d'esmentar el nombre de cases i els masos, no es poden detallar els habitants per nucli.

Destaca, per tot aquest període de censos moderns, una tònica de creixement moderat i d'estabilitat territorial que encaixa amb les corresponents al Principat⁴.

A continuació, s'ha elaborat una taula per tal d'agrupar totes aquestes dades d'una forma clara i visual:

³ VIDAL, *El poblament*, pàg. 283

⁴ VIDAL, *op, cit.*

TAULA 3. EVOLUCIÓ RESIDENTS FARENA ÈPOCA MODERNA

ANY	HOMES	DONES	TOTAL HABITANTS	OBSERVACIONS
1496	?	?	140	- Mont-ral → 105 habitants - Cabrera → 10 habitants - Farena → 25 habitants
1515	?	?	180	- Mont-ral → 120 habitants - Cabrera → 15 habitants - Farena → 45 habitants
1553	?	?	225	- Mont-ral → 170 habitants - Cabrera → 20 habitants - Farena → 35 habitants
1635	?	?	325	Sense detall per als habitants de cada nucli

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes del llibre “La Geografia i la història de Mont-ral a través de la seva onomàstica” de Eugeni Perea Simón

2.4 Governança

Pel que fa a la governança de Farena, compten amb l’Ajuntament de Mont-ral que es troba situat a la Plaça Nova, a Mont-ral. L’actual Alcalde és Francesc Xavier Pagès Alonso, a qui se li ha realitzat una entrevista per a la realització i complementació d’alguns dels apartats d’aquest treball.

L’Ajuntament compta amb el recolzament de la Diputació de Tarragona, d’on reben subvencions anuals. El darrer any van rebre un total de 73.706,2€, 44.749,79€ més en comparació al pressupost del 2019, que van ser 28.956,23€. Aquest augment en la subvenció del darrer any s’ha vist afectat sobretot degut a la riada Glòria que va destrossar-ho tot i per motiu de la COVID-19. L’import concedit a l’Ajuntament de Mont-ral durant el 2020 queda dividit de la següent forma:

- Pla d’Acció Municipal del clavegueram → 13.607,45 €
- Subvencions destinades als municipis, amb matèria de la protecció de la Salut Pública amb motiu de la COVID-19 → 3.025€

- Subvencions excepcionals → arranament de camins del Molí del Fort i a Farena (35.986,23€) + reconstrucció de murs i guals afectats pel Glòria (15.009,60€)
- Actuacions de protecció de la salut pública, destinades al control i millora de la qualitat de l'aigua de consum humà → 3.989,84€
- Actuacions destinades a la protecció i defensa dels animals domèstics → 1.998,08€

L'horari d'atenció al públic els matins és de dilluns a divendres de 9:00 a 14:00 hores i a les tardes, els dimarts a la tarda de 16:00 a 18:30 hores.

2.5 Generació de residus

Pel moment, Farena no compta amb cap mena de base estadística on quedi recopilada tota la informació relacionada amb els residus generats al poble.

Cal destacar la importància que té aquest punt per conèixer millor quina és la quantitat de deixalles que es generen al llarg de l'any tot seguint una sèrie d'estadístics que analitzin les deixalles mensuals i així poder fer-me'n una comparació anual i veure quines són les variacions i si l'estacionalitat té alguna influència o no.

Amb els pocs recursos que té l'Ajuntament de Mont-Ral, no disposen del temps ni del personal suficient com per a realitzar un informe anual on s'analitzi estadísticament tota la generació de residus per mesos de l'any.

L'informe anual podria incloure informació rellevant com: tipus de residus, quantitat de residus en kg o T, com es gestiona, cada quant es recull, etc. Amb l'anàlisi d'aquests apartats, a banda de controlar i gestionar els residus que es generen de la forma més sostenible possible, també es podria analitzar i estudiar en profunditat, quin impacte té el turisme en la generació d'aquests residus.

Sí que és cert, que des de l'Ajuntament de Mont-Ral, ara ja fa just dos anys, es va treure una prova pilot que avui dia segueix vigent, aquesta consta d'una recollida de residus especials i voluminosos amb el sistema porta a porta. S'han acordat uns certs dies a l'any per a realitzar recollida de brossa, però és brossa

de grans mides o amb característiques particulars i no pas aquells residus que es generen en el dia a dia. Per exemple:

- Piles (botó i altres)
- Tònners i residus informàtics
- Aparells elèctrics i electrònics (rentadores, ordinadors...)
- Fluorescents
- Fustes
- Plàstic (joguines, persianes...)
- Ferralla i metalls
- Vidre (miralls, finestres...)
- Mobles, matalassos
- Altres com radiografies, material fotogràfic, bateries, etc.

Per fer ús d'aquest servei gratuït, s'ha de trucar a l'Ajuntament de Mont-Ral abans del dia 5 de juny i indicar quins són els residus que deixarà al teu portal juntament amb la seva adreça. A més, com resulta obvi, queda totalment prohibit que el veïnat abandoni els residus a la via pública, per tant és obligatori apuntar-se prèviament per utilitzar aquest servei.

Aquesta iniciativa, que enguany és el tercer any que es realitzarà, té per objectiu la millora del servei de recollida de residus especials i voluminosos per evitar que els veïns hagin de transportar els residus fins a la deixalleria mòbil, sobretot pensant en aquelles persones que per la seva edat o situació familiar no tenen mitjans per fer-ho.

Així i tot, seguint la línia d'aquesta iniciativa, sembla ser que hagi sorgit un efecte positiu, tant pel veïnat com pel que respecta al medi ambient, seria de gran interès crear una prova pilot de recollida de dades estadístiques per valorar l'efecte que té el turisme sobre el medi ambient.

2.6 Màrqueting digital i xarxes socials

El màrqueting digital és una eina que està en constant canvi i actualització. A més, les empreses utilitzen les estratègies més innovadores per a fer créixer el seu negoci i destacar per sobre la seva competència i millorar així les vendes.

Segons una entrevista realitzada a Xavier Pagès, Alcalde de Mont-ral, per a la realització d'aquest treball, comenta que en cap cas s'utilitzen aquest tipus d'eines ni tampoc en cap cas fan ús de la publicitat, ja que des de l'Ajuntament creuen que així l'impacte del turisme es redueix.

Tampoc utilitzen recursos com ràdios, televisió o xarxes socials per promocionar Farena. No van pas mal encaminats, des de l'Ajuntament, a l'hora d'encaminar-se cap al camí de la "no publicitat", ja que sobretot durant temporada alta destins com el Toll de l'Olla queden saturats i no interessa donar-li encara més promoció.

Pel que fa a les xarxes socials, no existeix cap perfil oficial a Instagram, Twitter o Facebook, però sí que existeix un grup a Facebook anomenat "L'Orella de Farena".

Com bé està escrit al perfil, l'Orella de Farena era una revista que es publicava periòdicament a www.lorelladefarena.cat i anteriorment en format imprès. Ara com ara, aquest grup de Facebook serveix d'unió per a totes aquelles persones que s'estimen Farena. El total de persones que en formen part d'aquest grup és de 373 membres. És un grup públic on la gent publica les seves inquietuds, problemes al poble, fotografies, informació rellevant, fets, llegendes... Una mica de tot, sempre en relació amb el poble de Farena.

Ara bé, la gent forana no fa gaire bon ús de les xarxes socials, ja que en visitar les destinacions s'habituen a compartir tot el que han vist.

En compartir públicament la ubicació de les fotografies que s'han realitzat, més conegut es fa el destí i més gent el visita. Com a conseqüència, en indrets fràgils com pot ser Farena, l'entorn es degrada molt.

Actualment, vivim en un moment on tenim aquesta necessitat de compartir tot el que fem, i això tan sols resulta negatiu si la privacitat del lloc no es queda tan sols per a nosaltres.

La massificació de turistes resulta igual de dolenta tant per la ciutat com per al medi natural, ja que es tradueix en contaminació.

En un primer moment, pensem en la contaminació com a generació de residus i deixalles. A major nombre de visitants, major nombre de brossa generada. Però, per desgràcia, aquest no és l'únic tipus de contaminació que existeix. Altres tipus de contaminació són: contaminació acústica, contaminació lumínica, contaminació visual, etc.

En el cas de la contaminació acústica, per exemple, pot arribar a alterar l'estat o el comportament de la flora i la fauna silvestres.

Si ens centrem en Farena, el fet que els visitants vinguin al Toll de l'Olla i es banyin, es posin crema solar o repel·lent d'insectes no ecològics i es llancin a l'aigua, espanta els amfibis i insectes de la zona, posant en perill la seva vida.

Per finalitzar, la massificació d'un entorn natural també comporta la construcció i habilitació de zones per a ells, com ara bé: aparcaments de terra o asfaltats i zones d'aparcament per a facilitar l'accés en vehicle. Això, comporta indirectament a la necessitat de regular l'entrada dels turistes per evitar la massificació (pagaments, horaris, vigilància, aforament màxim, etc.). També s'instal·len tota mena de passarel·les, baranes, escales, etc. per a prevenir accidents o facilitar l'accés a tothom, fet que acaba per desnaturalitzar o humanitzar l'entorn natural.

2.7 Perfil turístic de Farena

2.7.1 Impactes del turisme

La principal problemàtica de Farena és que, especialment pel que respecta al Toll de l'Olla i el poble en si, té una capacitat de càrrega molt reduïda. Estem parlant d'un poble que no té més de 35 habitants. Que disposa d'un sol bar/restaurant que obra durant l'època dels mesos d'estiu i d'algunes poques places per a aquells que vulguin allotjar-se al poble.

En cas que la destinació disposés de zones i recursos per donar cabuda a aquest volum de massa turística que sol venir durant l'època estiuenca, se'n podria treure un profit social i econòmic a partir, per exemple, d'activitats educatives, activitats aquàtiques, de muntanya, augment en l'oferta d'allotjament, augment

en l'oferta gastronòmica, etc. entre d'altres. La mateixa població podria treure'n profit i generar llocs de treball, ingressos i divises.

En la balança dels impactes negatius i positius, acaba prenent major pes la dels negatius, ja que els efectes adversos del turisme, que acompanyen inevitablement la de les necessitats positives necessiten ser adreçades mitjançant una planificació cautelosa i una gestió del territori que sigui eficaç.

Segons Jeffrey A. McNeely a *Guidelines: Development of National Parks and Protected Areas for Tourism*, explica que per dur a terme un creixement del turisme a parcs naturals, la qüestió és administrar els recursos humans i naturals, maximitzant el gaudiment del visitant mentre es minimitzen els impactes negatius del desenvolupament del turisme.

TAULA 4. EFECTES NEGATIUS DEL VISITANT QUE S'HAN DE MINIMITZAR

Factor involucrat	Impacte en la natura	Observacions
Massificació	Estrès ambiental, els animals mostren canvis en el comportament	Irritació, reducció en la qualitat de l'espai, necessitat d'incorporar límits de capacitat de carrega o millores en la regulació
Contaminació: Contaminació acústica (ràdios, música, etc.) Brossa Destrucció vandàlica	 Pertorbació dels sons naturals Deteriorament del escenari natural, habituació de la vida silvestre a la brossa Danys a les instal·lacions	 Irritació a la vida silvestre i altres visitants o residents Perill estètic i perill per la salut Ús excessiu i erosió de senders
Vehicles: Excés de velocitat Aparcar en zones no destinades al pàrquing Conduir per zones no habilitades	 Mortalitat de la vida silvestre Impediment d'una bona circulació per visitants i residents Danys al terra i a la vegetació	 Canvis ecològics, pols Pertorbació a la resta de visitants i residents Pertorbació a la vida silvestre
Altres: Col·lecció de souvenirs Llars de foc Introducció de plantes exòtiques i animals	 Eliminació de les atraccions de la natura, ruptura del procés natural Petita mortalitat de la vida silvestre i destrucció del hàbitat Competició amb les espècies silvestres	 Trofeus, plantes estranyes o silvestres Interferència amb el flux d'energia natural Confusió de la vida silvestre i dels visitants

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula de Thorsell, 1984

3. CAS D'ESTUDI: ALTRES MUNICIPIS

3.1 Dimensió del territori

Aquest apartat se centra en destinacions que han patit o pateixen la mateixa saturació turística que Farena durant l'època de temporada alta. Aquestes destinacions es caracteritzen per ser indrets fràgils, envoltats de naturalesa i que s'han de cuidar i respectar, sobretot quan pateixen una sobreexplotació turística en certs mesos de l'any.

Una d'aquestes destinacions és l'Alt Camp, comarca on s'hi troba Farena. La problemàtica es focalitza, especialment, al riu Glorieta. L'Alt Camp és una comarca situada a la província de Tarragona.

La major part de la comarca està formada per la planícia que comparteix cap al sud amb altres comarques del Camp de Tarragona. Rodejada de muntanyes, la secció de la serralada prelitoral catalana, envolta les direccions restants. L'Alt Camp varia en terreny dels 200 m (72 m, sent el punt més baix localitzat en el municipi de Garidells) fins als 800 m (1126 m, el punt més elevat situat a la Mola d'Estat, el límit comarcal pel seu costat nord-occidental).

Les muntanyes que limiten pel nord es poden diferenciar en tres seccions: el bloc del Gaià, la Serra de Miramar i les Muntanyes de Prades.

La planícia guanya altura cap a les muntanyes orientals i occidentals, tot i que cap aquesta direcció és mitjançant un terreny més escarpat.

Els rius Francolí i Gaià, són l'eix de la planícia i que travessen de nord a sud. Ambos rius neixen a la depressió central catalana. El riu Francolí s'utilitza en la comarca per la indústria i el regadiu, i en menor mesura per ús urbà. La zona per on passa el riu Gaià és més rural, el seu ús és destina bàsicament per a l'agricultura. Per la part més nord-oriental de l'Alt Camp també passen petits segments del riu Foix i del Llobregat.

L'altre destinació és la comarca del Berguedà, i la problemàtica es localitza principalment al pantà de Baells situat a Cercs i a Santa Maria de Merlès on es

troba la riera de Merlès, una part de la qual es troba protegida com a Paratge d'Interès Natural.

Igual que la comarca de l'Alt Camp, el Berguedà té molt present l'aigua al seu territori, ocasionant en molts dels casos aquesta problemàtica en indrets fràgils provinents del turisme.

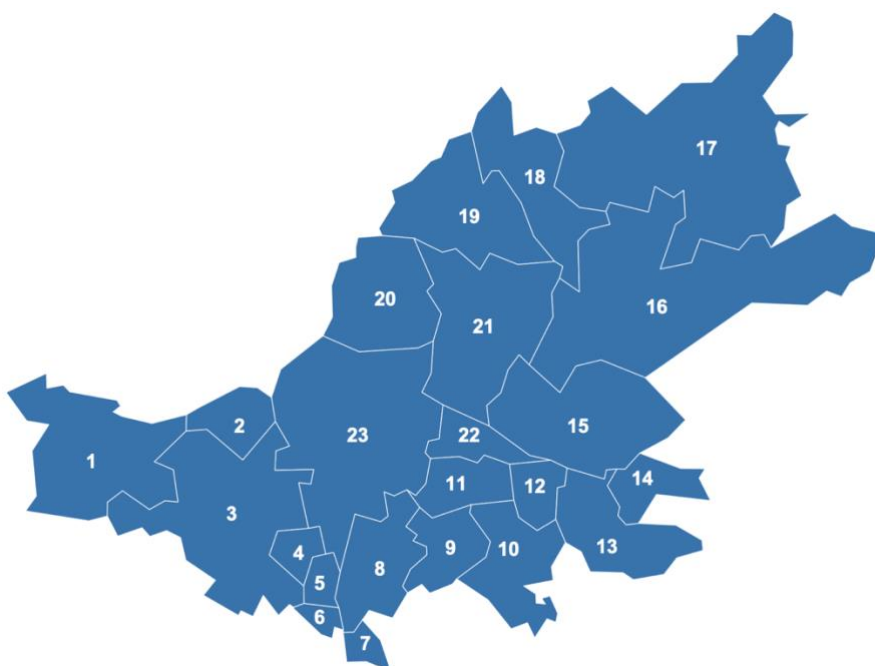
El Berguedà es troba situat al nord de la província de Barcelona i s'estén entre les serres del Prepirineu i el Pirineu, on destaquen Cadí i Moixeró, amb un parc natural propi i el conegut massís de Pedraforca i la depressió central. A la comarca del Berguedà es on neix el riu Llobregat.

La comarca està composta per 31 municipis, la capital dels quals és Berga. La població total sobrepasa els 40.000 habitants i la superfície arriba als 1.184,89 km².

3.2 Dades demogràfiques

Alt Camp

S'ha elaborat aquest mapa dels municipis de l'Alt Camp amb dades de actualitzades a l'any 2020 per l'IDESCAT, on es mostren els indicadors geogràfics a través de la seva superfície, densitat i entitats de població per a conèixer la densitat que hi ha a cada destinació en habitants per quilòmetre quadrat:

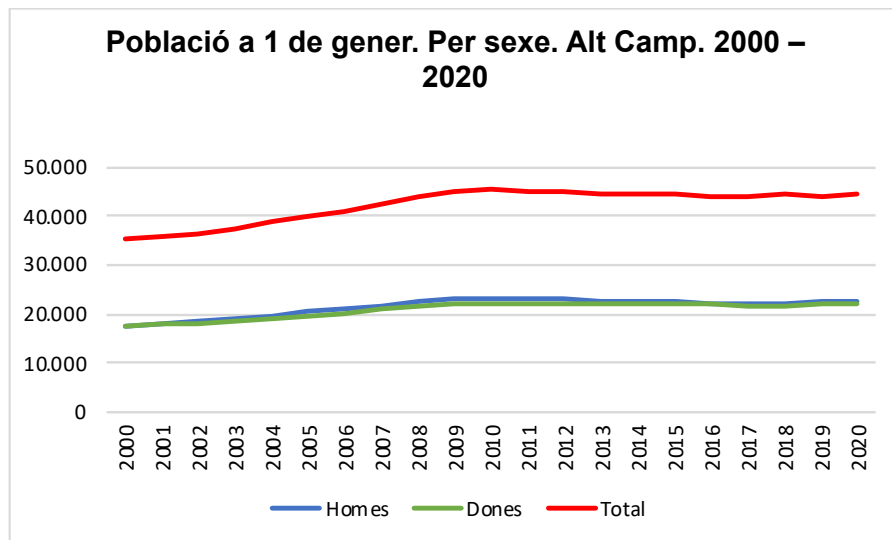

Font: Elaboració pròpia a partir d'imatge de l'IDESCAT

1. Mont-ral → 4,8 h/km ²	13. Montferri → 21 h/km ²
2. La Riba → 73,2 h/km ²	14. Rodonyà → 58,2 h/km ²
3. Alcover → 111,8 h/km ²	15. Vila-rodona → 38,5 h/km ²
4. El Milà → 46 h/km ²	16. Aiguamúrcia → 12,8 h/km ²
5. La Masó → 78,4 h/km ²	17. Querol → 7,2 h/km ²
6. El Rourell → 160,3 h/km ²	18. El Pont d'Armentera → 43,6 h/km ²
7. Els Garidells → 61,9 h/km ²	19. Cabra del Camp → 43,6 h/km ²
8. Vallmoll → 106,4 h/km ²	20. Figuerola del Camp → 14,5 h/km ²
9. Nulles → 48 h/km ²	21. El Pla de Santa Maria → 67,1 h/km ²
10. Vilabella → 40,1 h/km ²	22. Alió → 63,2 h/km ²
11. Puigpelat → 122,7 h/km ²	23. Valls 442,8 h/km ²
12. Bràfim → 108,3 h/km ²	

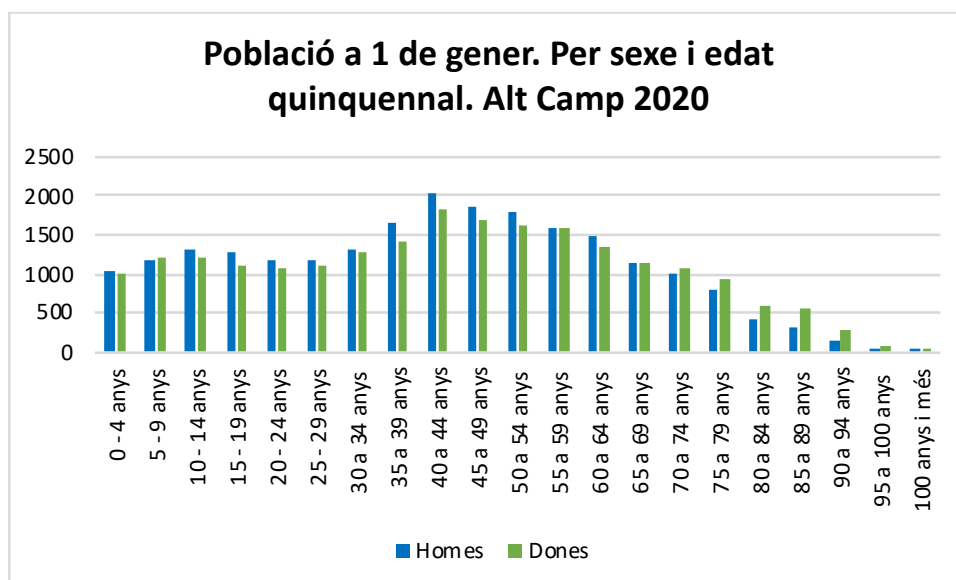
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

A continuació, un gràfic elaborat a partir de dades de l'IDESCAT que mostren la evolució de la població de l'Alt Camp des de l'any 2000 fins al 2020. Els deu primers anys, el nombre de la població va en augment, fins que arribats a un 2010 resulta evident l'estancament que pateix la població seguint una línia constant per als anys següents.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

Per finalitzar, s'ha elaborat aquest gràfic que mostra les dades per sexe i edat quinquennal de l'Alt Camp l'any 2020. Fins als 50-54 anys, es mostra una variable constant, on la població de l'Alt Camp compta amb major nombre de població masculina que no pas femenina. Tot i així, a partir dels 55-59 anys les variables canvien i comencen a estabilitzar-se, fins a arribar als 70-79 anys d'edat, on la població femenina té major nombre en població que no pas la masculina.

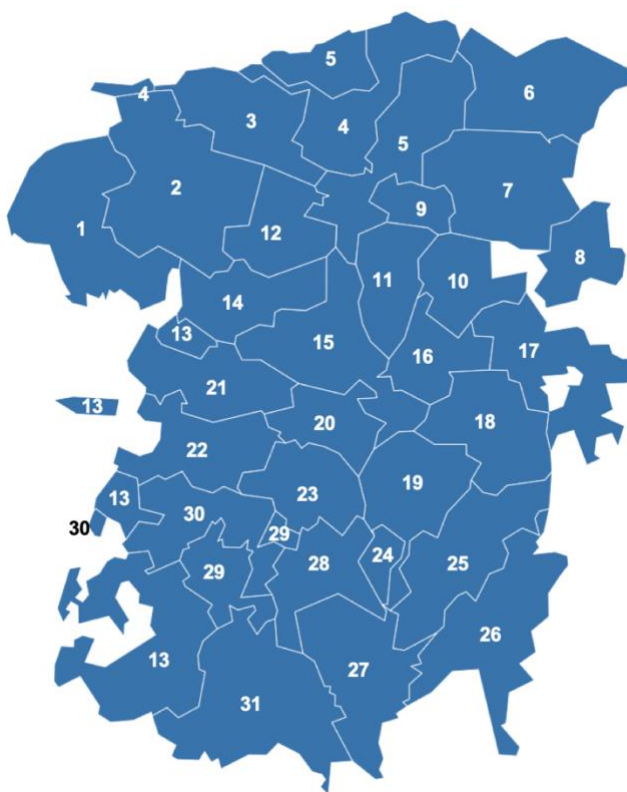
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

Berguedà

El Berguedà ha patit durant els últims anys un despoblament rural que ha afectat en especial als pobles del nord de la comarca. La caiguda demogràfica és evident, un 13,5% en una dècada. Els últims deu anys, segons dades extretes de l'IDESCAT, s'ha passat dels 8.873 habitants als 7.683, el que dona un resultat negatiu de 1.189 habitants.

La falta d'oportunitats es presenta com un dels majors problemes, però també és cert que aquests municipis tampoc són capaços de captar nous veïns. Les accions que porten a terme els municipis per retenir la població són insuficients. Els pobles de la comarca perden veïns joves perquè se'n van cap a ciutats més grans i al poble s'hi queden les persones més grans.

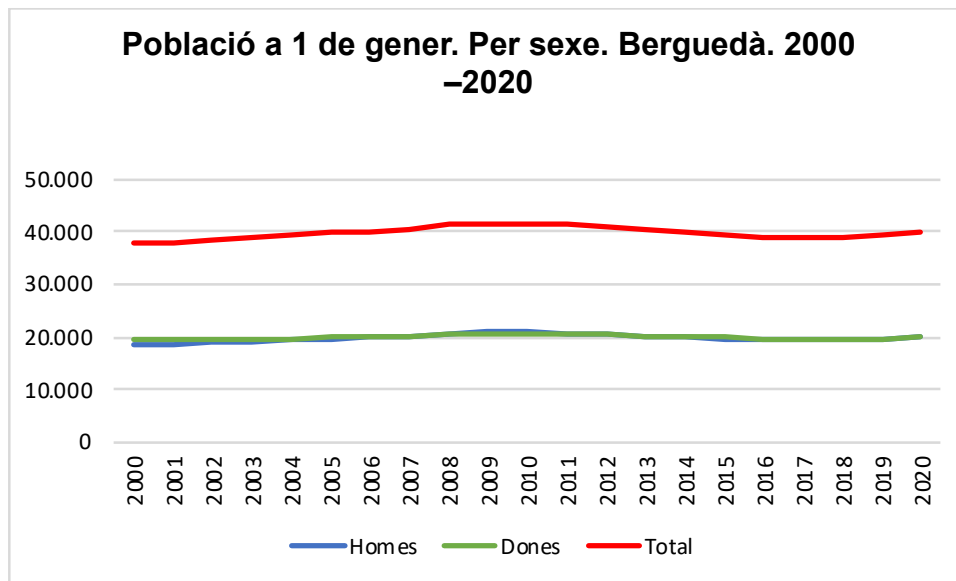
Per posar dos dels exemples més significatius del despoblament que experimenten les localitats considerades pobles petits, els que tenen menys de 500 habitants, Saldes ha passat de 348 habitants el 2009 a 274 el 2019 i el poble de Borredà en tenia 614 fa una dècada i actualment en té 445.

Font: Elaboració pròpia a partir d'imatge de l'IDESCAT

1. Gósol → 3,7 h/km ²	17. Borredà → 10,7 h/km ²
2. Saldes → 4,2 h/km ²	18. la Quar → 1,3 h/km ²
3. Gisclareny → 0,7 h/km ²	19. Olvan → 24,1 h/km ²
4. Bagà → 49,6 h/km ²	20. Berga → 742,5 h/km ²
5. Guardiola de Berguedà → 15,2 h/km ²	21. Castellar del Riu → 5,4 h/km ²
6. Castellar de n'Hug → 3,3 h/km ²	22. Capolat → 2,4 h/km ²
7. la Pobla de Lillet → 21,2 h/km ²	23. Avià → 81,5 h/km ²
8. Sant Jaume de Frontonyà → 1,4 h/km ²	24. Gironella → 729,4 h/km ²
9. Sant Julià de Cerdanyola → 19,4 h/km ²	25. Sagàs → 3,2 h/km ²
10. Castell de l'Areny → 2,8 h/km ²	26. Santa Maria de Merlès → 3,5 h/km ²
11. la nou de Berguedà → 6,5 h/km ²	27. Puig-reig → 93,9 h/km ²
12. Vallcebre → 8,9 h/km ²	28. Casserres → 53,9 h/km ²
13. Montmajor → 6,1 h/km ²	29. Montclar → 6,3 h/km ²
14. Fígols → 1,5 h/km ²	30. l'Espunyola → 6,8 h/km ²
15. Cercs → 24,3 h/km ²	31. Viver i Serrateix → 2,6 h/km ²
16. Vilada → 18,8 h/km ²	

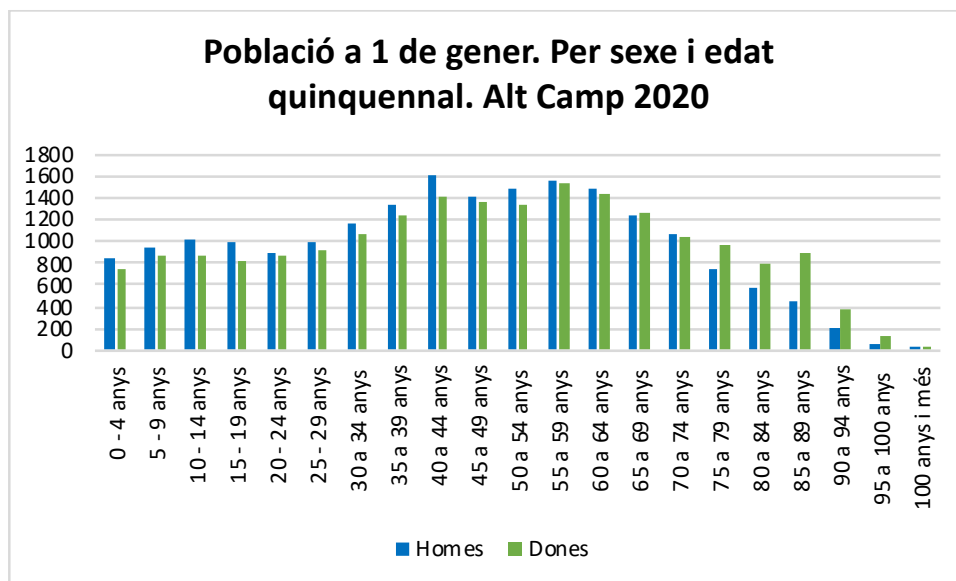
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

Aquest gràfic s'ha elaborat a partir de dades de l'IDESCAT que mostren la evolució de la població del Berguedà des de l'any 2000 fins al 2020. Les estadístiques mostren una línia constant per gairebé les dues dècades. Destaca un petit punt d'inflexió a partir de l'any 2008, on tant població masculina com femenina augmenten juntes fins a més de 1000 habitants a la comarca.

Per acabar, s'ha elaborat aquest gràfic on es mostren les dades per sexe i edat quinquennal del Berguedà durant l'any 2020. El major nombre de població femenina és la que comprèn l'edat entre els 55 als 59 anys, en canvi, la masculina la que va d'entre els 40 als 44 anys. Com a la comarca de l'Alt Camp, la població masculina obté un nombre major en comparació a la població masculina per als anys 0-64. Arribats a aquest punt, la població femenina és major que la masculina, on en alguns casos arriba a doblar-la en nombre en comparació a la masculina.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

3.3 Perfil turístic dels municipis

3.3.1 Impactes del turisme

En el cas d'aquests municipis, la problemàtica turística segueix la mateixa línia que la de Farena i tots comparteixen el mateix escenari: són indrets fràgils, molt bonics i atractius turísticament, localitzats en municipis petits i prop d'algun riu, amb pocs recursos per part dels ajuntaments que puguin evitar la sobreocupació turística, especialment en aquells mesos de temporada alta.

Per tal d'entendre millor quines solucions han decidit aplicar aquestes destinacions respecte a la problemàtica amb el turisme, s'ha decidit realitzar dues entrevistes: una d'elles a Marina Ranyé, que forma part del Consell Comarcal de l'Alt Camp i Rosa Colomer, Tècnica de Turisme a l'Oficina de Turisme del Berguedà. D'aquesta forma, es podrà fer una comparació entre destinacions, veure quines similituds s'hi troben entre elles i estudiar si és viable o no l'aplicació d'algunes de les propostes realitzades per a millorar la problemàtica i veure si se n'han d'aplicar de noves.

Per una part, la problemàtica que presenta l'Alt Camp és un problema que s'arrossega d'anys enrere, sobretot en zones naturals que es troben vinculades a rius o la pròpia comarca. El problema és que l'impacte del turisme és molt gran

ja que no venen simplement a gaudir de la natura, que també, sinó a passar el dia sencer en aquests indrets.

A més, durant els últims mesos, el problema del turisme s'ha vist agreujat degut a la pandèmia mundial ocasionada per la covid-19. El nombre ha crescut exponencialment, ja que les persones deixen de costat les seves vides frenètiques de ciutat i venen a passar el dia a aquestes destinacions més apartades i més d'interior, per a estar més en contacte amb la natura. Normalment pensen que en aquests llocs el coronavirus no hi serà tan present, però lo cert és que succeeix tot el contrari, ja que la gent va sense mascaretes i s'aglutinen en indrets molt reduïts.

El perfil del turista que visita l'Alt Camp ha patit un canvi, i com comentava marina durant l'entrevista: gent menys respectuosa, han evolucionat cap a pitjor.

En el cas del Berguedà, la problemàtica que causa l'impacte del turisme segueix la mateixa línia. Aquest problema és bàsicament la gran aflluència de visitants i turistes que venen a la zona, a més, segons Rosa, recalca durant l'entrevista que en molts dels casos la problemàtica també ve derivada de comportaments incívics, referint-se a certes persones que venen a la destinació i fan molt de soroll, criden, et passen per sobre la tovallola, porten el gos sense lligar i fins i tot, gent que consumeix begudes amb una copa de vidre dintre el riu.

El fet que hi hagi tanta aflluència de gent, malmet tot l'ecosistema fluvial, de flora i fauna, el curs de l'aigua, etc.

Totes aquestes conductes, comporten un perill. A més, cal destacar que aquesta problemàtica recau directament a l'ecosistema.

3.3.2 Com han encarat la problemàtica

Alt Camp

Des del Consell Comarcal de l'Alt camp, juntament amb Marina Ranyé, a la que se li ha fet una entrevista per a la realització d'aquest apartat del treball, es van posar en contacte per parlar amb l'Alcalde d'Alcover ja que aquella zona és una de les que més pateix la massificació turística, especialment el riu glorieta.

Per tal d'encarar la problemàtica des de l'Alt Camp, van decidir veure com estaven actuant des d'Alcover i quines mesures estaven implantant per a frenar aquest excés de turistes a l'entorn.

Des d'un inici l'accés a Alcover era fàcil i senzill, així doncs, van decidir retallar aquesta accessibilitat i aplicar una taxa de pagament per tal de reduir i limitar el nombre de visitants.

Per altre banda, Marina comenta la diferència amb el riu Gaià, on els accessos són diferents, més variats i no existeix tanta massificació perquè aquests es distribueixen en diferents punts del poble i pel llarg del riu, així doncs, l'impacte no és tan greu i notori.

El que decideixen fer des del Consell Comarcal en aquestes ocasions on la temporada d'estiu o setmana santa aporta molts turistes, és deixar de promocionar per aquestes dates la zona i no treure fotografies durant temporada d'estiu, ja que l'entorn natural ja està suficient massificat.

Durant l'any 2020, l'Alcalde d'Alcover va enviar una alerta on el missatge era l'agreuement en l'impacte del turisme, que havia empitjorat. Des d'Alcover van decidir mirar en retrospectiva i veure que estaven fent destinacions com la seva amb problemàtiques similars.

Així és com van arribar a contactar amb la Riera del Merlès, on van realitzar tot un pla d'usos, un reglament per a l'accessibilitat a aquesta riera i mantingut diverses reunions amb els establiments de la zona.

Per exemple: el càmping que havia en aquella zona sabia que cada dia tenia la possibilitat de que hi accedissin 25 persones del seu càmping (fent una llista) i aquests quan hi anaven, veien que l'espai no estava massificat i la gent ho agraiïa, perquè sentien que gaudien d'un espai privilegiat, hi havia més respecte, i no havia tanta massificació, etc.

Tot aquest reglament, els hi van fer arribar a Alcover, i ells el tenen com a base per a començar a treballar, però s'ha d'intentar aplicar per aquest estiu.

Alguna de les gestions que va realitzar l'Alcalde d'Alcover, va ser treballar conjuntament amb la riba i Mont-ral, ja que a meitat d'estiu Alcover tanca els accessos al riu glorieta, i tota aquesta gent que no podia anar al glorieta anaven cap al riu Brugent o el Gaià. L'únic que aconseguien era traslladar la problemàtica d'un lloc a un altre.

Es va realitzar un itinerari que surt de La Riba i arriba a Farena expressament, amb l'objectiu que la gent hi passi per allà i no per altres llocs on s'hi troben per exemple niu d'àguila o altres espècies. Per part del Molí del Fort també s'està realitzant un projecte de recuperació del cranc autòcton de la zona entre d'altres. Així doncs, s'ha d'evitar en la mesura del possible, que la gent marxi del riu glorieta per anar-hi al riu brugent o el gaià, perquè sinó l'impacte és més greu i la flora i la fauna ha d'estar més preservada, explica Marina Ranyé durant l'entrevista.

Berguedà

Des de l'Oficina de Turisme del Berguedà, la tècnica de turisme Rosa Colomer, explica segons els seus coneixements i des de la perspectiva professional, quines són aquelles mesures que creu que s'haurien d'aplicar per evitar aquesta massificació, especialment durant temporada alta, i aquelles que ja han estat aplicades.

En primer lloc, a nivell tècnic, Rosa remarca que aquest problema s'ha de saber gestionar, mai prohibir. Això és deu a la necessitat que tenen les persones, ja que no tothom té l'oportunitat d'anar a la platja, a la piscina, etc. De tal forma que el riu resulta un atractiu natural on la gent té aquesta necessitat d'anar-hi. Si prohibeixes aquesta necessitat, es genera un problema, ja que l'únic que estàs fent és desplaçar-lo, no abordar-lo. En el cas de la Riera de Merlès, deixar-se de banyar en aquesta zona implica que la gent que hi anava es desplaci a un altre zona de bany propera. Per lo tant, es trasllada el problema d'un lloc a un altre.

Aquesta problemàtica s'arrossega des de ja fa temps, i la Covid-19 va ser l'excusa de prohibir que la gent s'hi banyés, com en el cas de la Riera de Merlès.

Van posar mossos d'esquadra i vigilància, i posaven multes a aquelles persones que s'hi banyaven. El que va passar va ser que aquesta gent que no hi va poder anar, se'n van anar al riu Llobregat. Van prohibir l'accés motoritzat i la gent havia d'arribar en aquest espai a peu. El cap de setmana següent, tota aquesta gent va anar a un altre riera, i el problema es seguia traspasant, amb l'agreujant que moltes vegades on després s'han acabat anant és a rieres que es troben dintre el parc natural Cadí Moixeró, un entorn encara molt més fràgil.

La clau per evitar aquest problema és gestionar aquesta sobre-freqüentació de gent, mai prohibir-ho. Com es pot gestionar? Segons Rosa, definint la capacitat de càrrega de cada lloc, quanta gent hi cap de forma física o automàtica i cobrant o no cobrant, però bàsicament gestionant-ho. El que fas amb tots aquests paràmetres és valoritzar l'espai. El fet que tu puguis anar oferir un espai natural, tranquil i cuidat, aconsegueixes que vingui el tipus de visitant que t'interessa, aquell que és més respectuós amb el medi ambient, el seu entorn i la resta de visitants i residents de la destinació.

Així doncs, l'any passat es va prohibir el bany a la riera de Merlès i també l'accés motoritzat a Pedret.

Des del Consell Comarcal del Berguedà s'intenta realitzar una sèrie de reunions periòdiques i prendre decisions conjuntament amb la resta de municipis, tot i que si un municipi decideix que en la seva destinació vol prohibir la zona de bany, no s'hi pot fer res. Per exemple, en el cas de la riera de Merlès, l'any passat es van posar d'acord els 9 municipis afectats per prohibir el bany, però el consell comarcal no n'era partidari de fer-ho, donat que tots els ajuntaments estaven d'acord no s'hi podia fer res.

El curs de la riera de Merlès forma part del PEIN (Pla d'Espais d'Interès Natural de Catalunya), i des de ja fa temps tenen uns panells on s'explica que es un espai protegit, i hi ha una sèrie d'ordenances on també s'hi troben esmentades en aquests panells, on per exemple s'ha de passejar amb el gos lligat, no es poden banyar, no poden posar musica alta, etc. Una sèrie de requisits que s'han de complir.

També, uns rètols situats a la carretera que passa pel costat de la riera, on periòdicament s'hi diu que s'ha de respectar la velocitat, els kms/h als que pots anar, etc.

A banda, disposen d'unes zones d'aparcament habilitades, on es demana que s'aparqui tan sols a les zones d'aparcament i sinó els mossos multen a aquelles persones que no ho compleixen.

4. DESENVOLUPAMENT TURÍSTIC SOSTENIBLE

4.1 Àrees protegides i Parc Natural

Es defineix com a espai protegit aquella zona terrestre o marina que, en reconeixement dels seus valors naturals, estan específicament dedicades a la conservació de la naturalesa i subjectes, per lo tant, a un règim jurídic especial per a la seva protecció.

A banda, aquestes zones protegides tenen una funció vital que resulta decisiva per a la conservació dels ecosistemes, la supervivència d'espècies i el manteniment dels instruments fonamentals per a la conservació in situ de la biodiversitat. És per aquest mateix motiu, que la seva conservació requereix no sol d'establir espais protegits, destinats a la conservació de la biodiversitat, sinó també integrar aquests espais en la planificació territorial i en les polítiques de gestió dels usos del terra i dels recursos naturals, així com l'establiment de xarxes ecològiques que els connectin funcionalment, assegurant la conservació dels ecosistemes naturals.

A Espanya, els espais protegits estan definits i regulats per la llei 42/2007 del 13 de desembre, del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat, que els agrupa en tres tipus d'espais:

- Espais Naturals Protegits
- Espais Protegits Red natura 2000
- Àrees protegides per instruments internacionals

El Toll de l'Olla, situat a pocs km del nucli de Farena, és una zona de bany amb alguna cascada del riu Brugent, no es troba inclosa en l'àrea pertanyent a l'Espai d'Interès Natural. Per aquesta mateixa raó, el bany és legal en aquesta zona.

Segons una notícia publicada el passat març de 2021 al Diari de Tarragona, sota el títol "Reclamen la constitució del Parc Natural de les Muntanyes de Prades" els ajuntaments i Consells Comarcals de les Muntanyes de Prades tornaven a reclamar la constitució de la zona en un parc natural sota el manifest de la urgència que té aquesta declaració per al "reconeixement i preservació dels valors patrimonials d'aquest espai i per a ajudar al desenvolupament socioeconòmic sostenible i adequat del territori". També reclamaven i segueixen

reclamant la prioritització d'aquest projecte. A banda, volen establir un calendari i l'inici d'un procés d'informació i participació dels responsables de la planificació dels espais protegits per a actualitzar el projecte i, amb la implicació del poble i les entitats locals, arribar al màxim consens.

L'entrevistada Marina Ranyé, del Consell Comarcal de l'Alt Camp, afirma que fa més de vint anys que estan intentant que així sigui, demanant que les Muntanyes de Prades esdevinguin Parc Natural.

Així doncs, l'objectiu és convertir aquest extens espai d'interès natural de 30.726 hectàrees en una única figura jurídica, el que augmentaria les garanties de protecció mediambiental i suposaria un valuós segell de qualitat. Agruparia a 22 municipis que pertanyen a cinc comarques i dues demarcacions diferents, que compartirien una regulació conjunta. Al seu interior, inclouria un paratge ja protegit de Poblet i es convertiria en quart parc natural de la província de Tarragona, rere el del Delta de l'Ebre, Els ports i la Serra de Montsant.

Pels ajuntaments que s'hi troben vinculats a aquesta proposta, aconseguir articular-se com a parc natural té els seus inconvenients i incentius. Per una banda, els donaria un reclam turístic que ajudaria a l'economia local de les comarques d'interior i molta més força per a preservar i augmentar la riquesa natural de les destinacions. Així i tot, l'Alcalde de Mont-ral, Xavier Pagès, afirmava que la regulació conjunta també suposaria una "pèrdua de llibertat de cada municipi" per a gestionar el seu entorn lliurement com s'ha fet fins ara.

4.2 Desenvolupament turístic sostenible

Tot i la complexitat del concepte de desenvolupament sostenible, aquest implica canvi, avanç, progrés i innovació.

Segons l'OMT, el turisme sostenible és aquell que té plenament en compte les repercussions actuals i futures, econòmiques, socials i mediambientals per a satisfer les necessitats dels visitants, de la indústria, de l'entorn i de les comunitats amfitriones.

És possible que, al parlar de desenvolupament turístic sostenible s'hagi de deixar clar de quin tipus de sostenibilitat es tracta, ja que el que implica pot variar molt segons el cas. Hi ha moltes pràctiques per a la gestió sostenible i es pot aplicar a qualsevol classe de destí, inclús en llocs on hi ha turisme de masses, que és el cas de Farena.

Així doncs, per al nostre cas d'estudi, entenem per desenvolupament turístic sostenible al fet d'aplicar mesures que millorin les condicions que existeixen en el present i veure quines mesures es poden aplicar en l'actualitat per a tenir en compte el futur i afavorir-lo.

Per lo tant, el turisme sostenible ha de:

1. Donar un ús òptim als recursos mediambientals, que són un element fonamental del desenvolupament turístic, mantenint els processos ecològics essencials i ajudant a conservar els recursos naturals i la diversitat biològica
2. Respectar l'autenticitat sociocultural del destí, conservar els seus actius culturals i arquitectònics i els seus valors tradicionals, tot contribuint a l'enteniment i la tolerància intercultural
3. Assegurar unes activitats econòmiques que siguin viables a llarg termini, que aportin a tots els agents uns beneficis socioeconòmics ben distribuïts, entre ells, generar llocs de treball estables i l'obtenció d'ingressos i serveis socials per a les comunitats amfitriones, i que contribueixin a la reducció de la pobresa

5. TURISME ALTERNATIU I INVESTIGACIÓ D'ALTRES PROPOSTES PER AL DESENVOLUPAMENT TURÍSTIC

5.1 Turisme alternatiu

La cerca d'altres models turístics, altres formes del desenvolupament turístic, altres pràctiques turístiques amb un altre relació amb el medi ambient i les societats d'acollida, responen a la necessitat de construir altres models turístics, més sostenibles i més ètics.⁵ Es tracta de trencar amb el model de turisme de masses i d'imaginar altres tipus de turisme, amb un altre enfocament filosòfic, que afavoreixi la trobada amb la població d'acollida.⁶

El terme turisme alternatiu es refereix a diversos enfocaments: ecoturisme, agroturisme, turisme comunitari, turisme ètic, etc. Existeix una gran varietat de possibles aproximacions alternatives que permeten sortir del model dominant del turisme de masses. Més enllà dels problemes econòmics, també hem de tenir en compte les dimensions socials i culturals, la relació amb el medi ambient, la participació de les comunitats d'acollida⁷ i desenvolupar estratègies de turisme sostenible, amb beneficis econòmics més significatius per al país d'acollida.

Així doncs, el turisme alternatiu pot fer referència a molts altres noms, per exemple: turisme ecològic, turisme sostenible, ecoturisme, etc.

⁵ Brookfield, 1988; Butler, 1990; Smith i Eadington 1992; Bramwell, 1996; Wall, 1997; i Mowforth Munt, 2003

⁶ De Kadt, 1990

⁷ Duterme, 2007

TAULA 5. TURISME SOSTENIBLE, MODELS ALTERNATIUS SEGONS BUCKLEY (2009)

Nom	Significat
Turisme verd	Una definició antiga associada amb l'ecoturisme, però sense estar ben definida del tot.
Turisme alternatiu	Terme utilitzat en la literatura oficial del turisme per a definir una alternativa al turisme de masses o turisme principal. De fet, convé distingir qualsevol forma de turisme centrat en un mercat petit o qualsevol producte que les agències de viatges tradicionals no puguin distribuir ni retransmetre.
Turisme endèmic	Un terme molt poc utilitzat, el vocabulari biològic del qual està destinat a designar qualsevol tipus de turisme que passaria d'una atracció vinculada a una ubicació geogràfica concreta.
Turisme geològic	Terme rarament utilitzat on el turisme és l'atracció bàsica en un destí determinat. Aquesta denominació la va realitzar <i>National Geographic</i> . Un terme proper al d'ecoturisme, tot i que el seu significat no és tan clar.
Turisme responsable	Aquest nom és poc utilitzat, extret a partir d'una analogia amb la "cura responsable" de l'indústria farmacèutica; principalment lligat a consideracions socials.
Turisme sostenible	Aquesta definició és un terme molt utilitzat però que no està definit del tot. Fa referència a un turisme que s'ajusta a les preocupacions del desenvolupament sostenible. Un terme molt imprecís, relacionat més amb la principal preocupació ambiental del turisme. Aquest terme el va definir l'OMT amb una iniciativa per als operadors turístics per a poder dur a terme un tipus de turisme sostenible.

Font: Elaboració pròpia segons Buckley (2009)

L'ecoturisme és l'enfocament alternatiu més unificador, sovint considerat com "una panacea capaç de conciliar el desenvolupament econòmic, al protecció ambiental i el benestar de les comunitats". (Tardif, 2003) (Lequin 2001). Així doncs, destaca l'interés del concepte de ecoturisme "considerat principalment com una forma de turisme orientat cap a àrees naturals relativament subdesenvolupades i la protecció de territoris front al turisme massiu que opera en l'entorn construït (Knowles, 2004).

Al combinar les diferents definicions existents, s'identifiquen alguns trets essencials i recurrents com la protecció ambiental, la capitalització cultural i social del patrimoni, la involucració de la població local en el desenvolupament dels projectes i la optimització dels beneficis econòmics per a la comunitat.

El principal objectiu de l'ecoturisme és regular els nivells de persones que visiten una zona en concret i controlar el consum que fan dels recursos naturals.

De mica en mica, el concepte d'ecoturisme atorga una importància creixent a la dimensió humana a l'enfocar-se en els aspectes culturals i, de manera més general, patrimonial; aquest enfocament facilita la integració de les comunitats d'acollida en un projecte sostenible. Com destaca el Sr. Lequin (2001), l'ecoturisme és vist com una forma de turisme on l'impacte en l'entorn físic i cultural ha de ser el més baix possible.

Però com bé assenyala Knowles (2004), el qualificatiu d'ecoturisme és degradant, sovint s'utilitza com "només una eina de màrqueting" perquè la indústria turística pugui fer front a les pèrdues econòmiques provocades per l'abandonament del turisme massiu, sent una estratègia de creixement en la mesura que, l'ecoturisme no limita cap turisme de masses.

TAULA 6. ELS SIS PUNTS PRINCIPALS DE L'ECOTURISME

Natura i cultura	Preservació de l'entorn i consideració de la dimensió cultural. Els ingressos ajuden a finançar la protecció de l'entorn i les activitats turístiques tenen un baix impacte sobre el medi ambient i les societats d'acollida
Benestar de les societats d'acollida	Millora de les condicions de vida i la diversificació econòmica
Responsabilitat dels turistes	Respecte als entorns i llocs visitats i ganes de descobrir altres cultures
Participació de les societats d'acollida	Rendició de comptes i participació en la presa de decisions, apropiació de l'activitat i / o institucions d'acollida
Sostenibilitat	Controlar el volum de consum turístic, el desenvolupament de les societats d'acollida i la preservació dels recursos
L'art del retrobament	Implicació dels turistes, noció de vivència i trobo que contribueix a l'establiment de relacions més equitatives i solidàries

Font: Dehoorne et al., 2007

Weaver sintetitza les diverses definicions existents: “ L'ecoturisme és una forma de turisme que fomenta les experiències d'aprenentatge i l'apreciació de l'entorn natural, o algun component de la mateixa, dins del seu context cultural associat. Té l'aparença (juntament amb les millors pràctiques) de ser ambiental i socioculturalment sostenible, preferiblement d'una manera que millora la base de recursos naturals i culturals de la destinació i promou la viabilitat de l'operació (Weaver, 2004)”.

5.2 Proposta d'astroturisme

Aquesta proposta és una alternativa per a posar punt i a part i posar solució a la saturació que es duu a terme a Farena, en particular, durant l'època estiuenca.

Observar un cel fosc i estelat és gairebé missió impossible en les ciutats, ja que a causa de la contaminació lumínica resulta molt difícil que les persones puguin

veure que és el que succeeix sobre els seus caps. És per aquesta mateixa raó, que l'astroturisme està prenent més i més importància en zones on s'hi pot gaudir perfectament del cel i decideixen apostar per aquest tipus de turisme sostenible.

Segons una notícia publicada el passat 12 de març del 2021 a Diari Més Digital, Prades i Falset ja formen part de la Zona E1, que és la zona de màxima protecció lumínica de Catalunya. Aquest garanteix la preservació de la biodiversitat i també assegura que existeixin unes condicions de foscó natural.

El mapa de Catalunya amb les zones segons el grau de protecció contra la contaminació lumínica es classifica en quatre zones en funció de la vulnerabilitat del medi nocturn a la contaminació lumínica, aquestes zones són:

- Zona E1 - Màxima protecció
- Zona E2 - Alta protecció
- Zona E3 - Protecció moderada
- Zona E4 – Protecció menor

Després està el punt de referència, que es troba en els llocs d'especial valor astronòmic o natural que estiguin en zona E1 i on es poden establir punts de referència per tal d'augmentar-ne la protecció. Al voltant de cada punt de referència s'estableix una àrea d'influència que s'ha de determinar en funció de l'orografia de l'entorn. Aquesta àrea ha de ser del nivell màxim de protecció, E1, per a l'àmbit més proper al punt de referència, i, si escau, amb els nivells de protecció que s'estableixin per a la resta d'àmbits.

Els punts de referència i les àrees d'influència s'estableixen per una resolució del conseller. La resolució determina les característiques específiques que han de complir les instal·lacions d'il·luminació ubicades en el punt de referència i en l'àrea d'influència. La resolució també pot establir una distància mínima, que no pot ser inferior a 2 km, en la qual no es pot classificar un espai com a zona E4.

Així doncs, com a punt de partida, resulta d'interès prendre com a referència Prades, reconeguda com a zona reserva *Starlight*. El fet que Farena formi part de la zona E1, augmenta les possibilitats per a la incorporació de la destinació com a punt de referència per a la protecció contra la contaminació lumínica.

La idea seria en un punt elevat de Farena, un mirador on es poguessin contemplar les vistes del cel a 360°. El mirador disposaria de tota classe de serveis essencials: zona per a sopar a fosques sota els estels, zona per observar els estels amb tota mena de comoditats: hamaques, matalassos, mantes, telescopis automatitzats i recorregut comentat i guiat amb làser verd per les constel·lacions i la seva mitologia duta a terme per guies astronòmics acreditats per la Fundació *Starlight*, de forma que transmetrien el seu coneixement als turistes, etc.

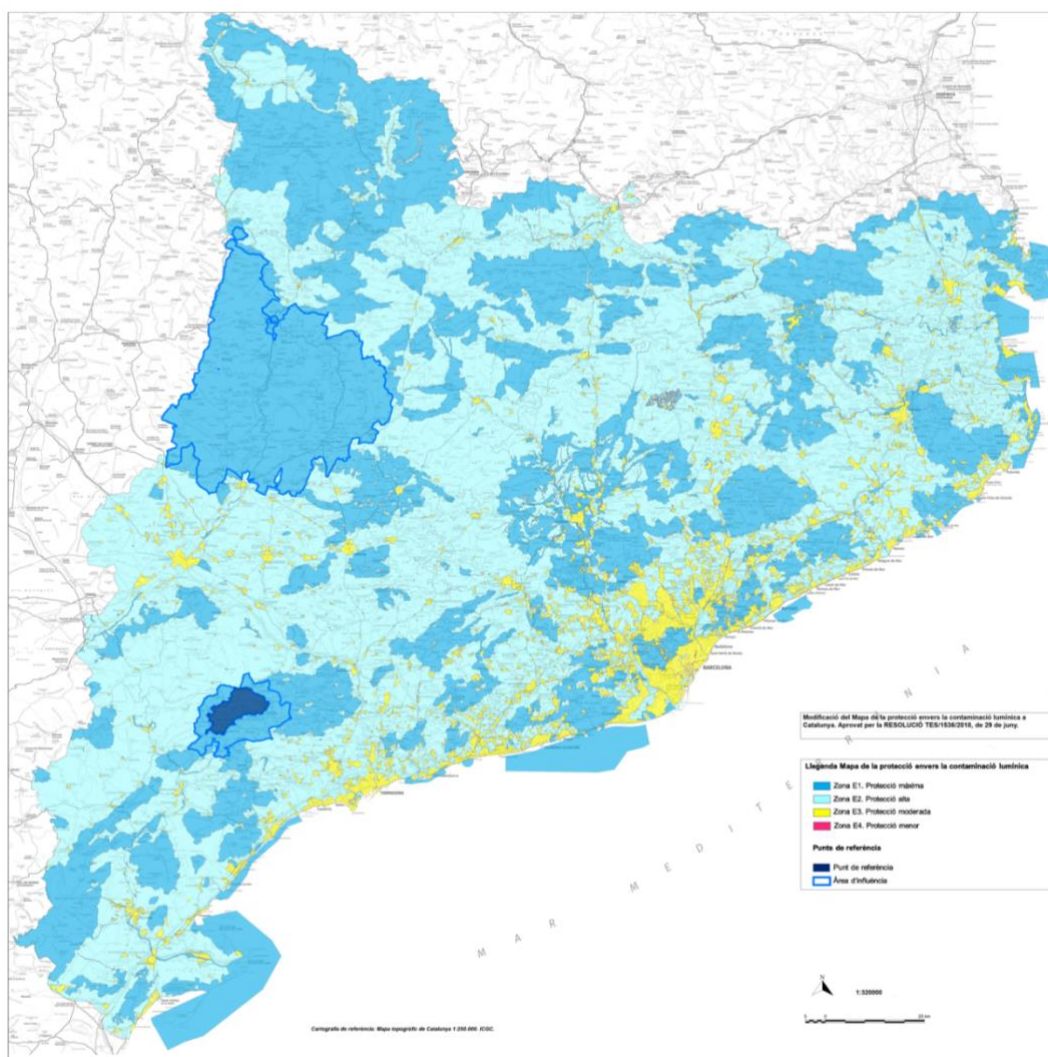
La proposta final seria la creació d'una experiència a Farena que oferís als visitants la possibilitat d'observar un cel estelat, fosc i lliure de contaminació lumínica. Una experiència lligada amb una estada en unes cabanyes localitzades en una zona habilitada especialment per a la construcció d'aquestes, sobre els arbres de Farena. La zona hauria d'estar apartada del que és el poble, ja que els carrers disposen de llum, tot i que n'és poca, és necessari que estiguin localitzats en una zona on no hi hagi contaminació lumínica, i que faciliti l'observació dels estels. S'oferiria als visitants la possibilitat de gaudir de la naturalesa i d'entrar en contacte directe amb el propi arbre i el seu ecosistema.

Segons Maribel Aguilar, certificadora de destins *Starlight*, “per obtenir bons resultats en quant a turisme, a banda de destacar la qualitat del cel, és necessari treballar molt, ja que el cel es pot veure igual des de molts punts. El que realment diferencia a un destí turístic astronòmic és el treball que és duu a terme per a potenciar-lo”.

Aquesta proposta s'adequa perfectament, perquè és una activitat que es duu a terme a Farena, un poble que es caracteritza per ser un poble molt petit, sense cap mena de desenvolupament industrial. Aquestes característiques són essencials per a l'observació astronòmica. Al ser un territori que compta amb poc nivell de contaminació lumínica i de pol·lució, facilita el fet d'oferir als visitants aquesta experiència.

En el següent mapa realitzat pel Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya el març de 2021, es pot contemplar la distribució de zones envers la contaminació lumínica a Catalunya.

Mapa de la protecció envers la contaminació lumínica a Catalunya.

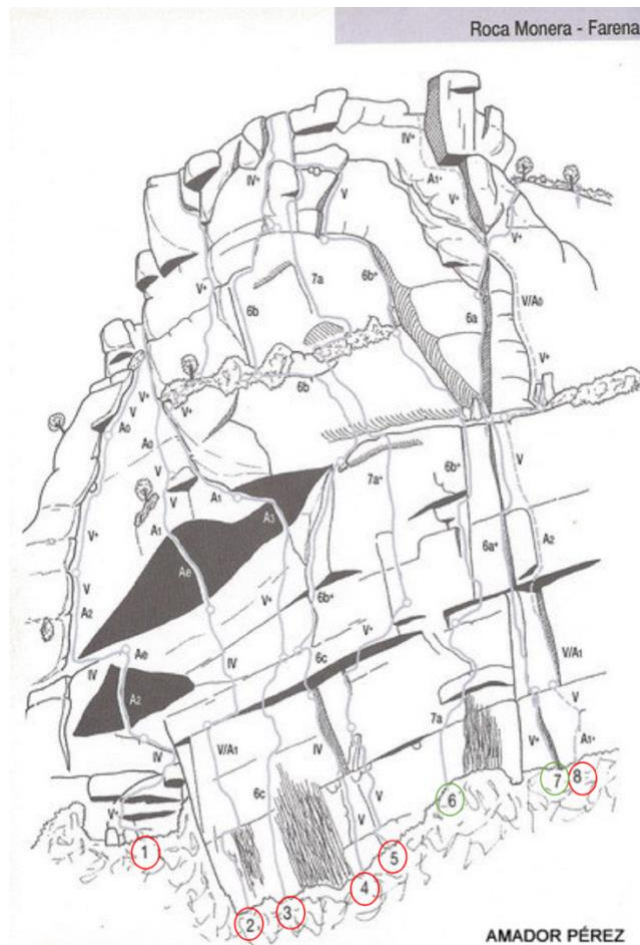

Font: Departament de Territori i Sostenibilitat GenCat 2021

5.3 Proposta incentivació activitats de muntanya

Aquesta segona proposta va encarada a incentivar aquelles activitats de muntanya que s'han perdut al poble de Farena, com poden ser rutes de senderisme o zones d'escalada.

En el cas de la recuperació de zones d'escalada, la Serra de Prades compta amb un increïble potencial per a la pràctica d'escalada esportiva. Farena, tal com manifesten Luichy i Xavi Buxó en la seva guia "*Escaladas en Mont-ral y la Mussara*" sobre el sector Roca Monera: "És un dels *big-walls* de les Muntanyes de Prades: bona roca en un bonic i tranquil marc". En les seves immediacions s'hi troben també altres sectors, com ara bé: Paret Blanca, Agulla de la Garriga i la Regió d'Agulles, amb còmodes aproximacions de 5 minuts entre elles.

Imatge: Elaboració pròpia a partir de la imatge del: Cuaderno de Montaña, Amador Pérez

El sector que es troba a Farena s'anomena Roca Monera, amb un total de 8 vies, de les quals tan sols dues d'elles estan equipades: la Catalunya i la Fernáned-Molero, senyalitzades amb un cercle verd a la imatge extreta del *blog* d'escalada "Cuaderno de Montaña" d'Amador Pérez. Amb un cercle vermell, la resta de vies que es troben semiequipades amb burins, claus i spits. Per a aquells que vulguin escalar les vies semiequipades, hauran de portar tascons, *friends* i en alguns casos, inclús claus.

Segons una entrevista que s'ha dut a terme per a la realització d'aquest apartat del treball a Daniel Andrada, escalador professional, opina que aquest sector no és gaire conegut per dues raons principals, aquestes són:

- La moda. En moltes ocasions, els escaladors 3s mouen per moda. Si un sector no l'escala ningú, és molt difícil que aquests el puguin conèixer. A més, el fet de no aparèixer en guies especialitzades també perjudica el fet

que el sector no es doni a conèixer. Al contrari, el boca-orella, el fet que a un sector d'escalada hi vagi molta gent, que es publiquin imatges a les xarxes socials, etc. són motius que fan que els escaladors decideixin anar a una destinació i no pas un altre per a escalar.

- El grau de les vies. El fet que un sector no disposi de vies de tota classe de grau, repercuteix negativament. Perquè un sector sigui conegut, com més vies, millor. D'aquest mode, podran accedir-hi més persones, amb diferents graus de via.

Així i tot, per tal d'incentivar de nou l'interès que tenen els escaladors respecte a aquesta via i que sigui un sector escalable, Daniel assegura que cal tenir en compte els següents factors:

- La informació. Aquest és un punt molt important a tenir en compte a l'hora de donar a conèixer un sector. Informar a l'escalador sobre la zona on s'hi troba el sector, com accedir-hi, de quantes vies disposa el sector, quin tipus de graus hi ha, si estan equipades o no, etc. Contra més informació, millor per a les persones que venen a la zona per a escalar. Daniel explica que les xarxes socials són sempre una forma senzilla, ràpida i eficaç de donar a conèixer un sector i posar-lo de moda.
- Re-equipar. Els sectors que tenen molts anys d'antiguitat requereixen una re-equipació, no sols per seguretat sinó perquè d'aquesta forma incentiva les ganes de venir a més escaladors.
- Equipar vies noves. A l'afegir noves vies, també s'afegeixen nous graus; així doncs, s'amplien el nombre de vies per escalar i la possibilitat que vinguin més escaladors. Un altre aspecte a destacar és que el sector no queda saturat, ja que sempre tens més vies per gaudir.

En el cas de la recuperació de rutes de senderisme per Farena, primer cal conèixer quines rutes existien, quines eren les que tenien més èxit, perquè van deixar de tenir-lo i que s'hi pot fer al respecte.

5.4 Proposta recuperació de la zona de vinyes

Farena era un poble que produïa el seu propi vi, tot i que va desaparèixer fa molt de temps. A Farena, segons una nota que escrivia Albert Thomas i Català per a

la revista de “L’Orella de Farena” durant l’any 1996, explicava que el raïm que produïen era un producte exclusiu, “caldo” de color bordeus fort, aromàtic, amb molta força i de sabor inconfusible, amb classe i personalitat.

El raïm que s’utilitzava aleshores per aconseguir el “caldo”, procedia de vinyes de ceps de garnatxa negra. Aquells ceps estaven col·locats irregularment en les vinyes situades en terreny de Llacorell.

Aquesta proposta de recuperació de zones de vinyes a Farena permetria recuperar fauna i flora i aprofitar-ho per re-incorporar novament la vinya al poble. A més, generaria llocs de treball i es podria inclús presentar un pla d’empresa on fer visites als turistes, fer tast de vi i visita guiada per les vinyes. Aquesta proposta podria anar entrelaçada juntament amb la d’astroturisme, una experiència on el visitant pogués gaudir del contacte directe amb la natura, la gastronomia i la contemplació de les estrelles.

Així doncs, seguint la línia d’aquest treball, on es promou un tipus de turisme sostenible i respectuós amb l’entorn, el vi realitzat a Farena no s’allunyaria gaire d’aquesta realitat. El vi que es produiria seria un vi natural, una tipologia de vi que es valora de forma diferent, per la seva producció, la qual s’opta per no controlar la fermentació ni tampoc s’afegeix cap tipus de químic ni additiu. Aquest vi, a dia d’avui, està protagonitzat pel mercat francès i és el territori que té més cultura sobre aquest tipus de vi i la forma de viure, ja que tot va començar a Beaujolais, una regió francesa a la dècada del 1960.

Aquesta proposta aniria lligada del factor humà, ja que és el valor més important que hi ha darrere d’aquest producte, els consumidors de vins naturals volen conèixer com és la persona que produeix el vi natural, la història del perquè ho fa, i el territori que l’envolta. Això aporta molt de caliu i és un valor afegit ja que distingeix el vi natural de la resta de vins produïts en grans cellers.

S’ha de tenir en compte que el vi sempre va acompanyat del menjar, és una combinació essencial, i en aquest cas, per la naturalesa del tipus de vi que s’ha triat, el menjar que l’ha d’acompanyar és casolà i de proximitat. És un vi que contradiu tota la indústria de producció a grans masses de vi convencional, ja

que el convencional, se li pot afegir de tot i es pot modelar fent que el vi tingui qualsevol textura, color, olor, etc.

Així doncs, veient la importància de la naturalesa del vi natural, trobem una altre evidència: és un vi que ha d'estar connectat amb el seu territori conjuntament amb la història que té darrere. Per tant, el territori seria el segon recurs amb el que es centraria aquesta proposta.

Els consumidors de vins naturals estan interessats pel que hi ha darrera d'aquest vi, i per tant volen conèixer i endinsar-se en el territori per tenir un coneixement molt més experiencial. La motivació d'aquests consumidors és el contacte amb la natura, la desconexió d'estar envoltat de vinyes i apartats majoritàriament de les ciutats, en zones més tranquil·les, és tota una experiència en sí.

Així mateix, la creació d'aquesta proposta alternativa està basada en el descobriment de cellers i vins naturals de la zona juntament amb el seu entorn. S'oferien quatre productes diferents, depenent de l'estació de l'any per a una millor adaptació a l'experiència de cada moment, però tots amb el mateix fil conductor, els vins naturals i l'entorn.

5.5 Proposta taller d'apicultura i medi ambient

En aquest apartat, s'ofereix una proposta enfocada a l'apicultura i el medi ambient per tal de reduir al màxim i contrarestar la sobrepassada de turistes durant l'època d'estiu a Farena.

Tot i ser Farena un poble petit, no li falten recursos i persones amb il·lusió de tirar endavant el poble. En aquest cas, David Mallol és un faranenc que es dedica a l'apicultura sota el nom de "Flors del Brugent", la seva pròpia empresa.

La mel que proporcionen és de collita pròpia que prové de les flors del Brugent. A més, ofereixen altres productes com pol·len fresc, bresca, tintura de pròpolis, avellanes autòctones del camp de Tarragona i ametlles de Farena.

Seria interessant la realització d'un seguit d'activitats a Flors del Brugent com a alternativa turística a la massificació que es duu a terme a Farena, per exemple:

En primer lloc, la realització d'una excursió per la naturalesa i per la zona on es produeix la mel, amb bicicletes o a peu, per a que el visitant entri en contacte amb el medi ambient i on pugui veure de primera mà, on és que es realitza el producte, l'entorn i la història que l'envolten.

Seguidament, el propietari o bé algun ajudant o treballador realitzaria la explicació de l'arna i l'extracció de la mel mentre mostra com es fa, que actualment aquestes són activitats que des de Flors del Brugent ja es realitzen.

Finalment, els visitants realitzarien un tast del producte per conèixer les seves propietats organolèptiques, nutricionals i medicinals.

6. MARC METODOLÒGIC

6.1 Introducció al cas d'estudi

Farena està situat a la part més occidental de la comarca de l'Alt Camp. Farena destaca per l'església de Sant Andreu, que és originària de l'època romana. En l'interior d'aquesta església s'hi pot gaudir de la decoració mural que va realitzar Anton Català durant l'any 1946.

La morfologia escarpada i de forts desnivells que presenten les muntanyes de Farena, proporcionen un seguit de parets verticals idònies per a la pràctica de l'escalada. Tot i que en l'actualitat les vies no estan del tot ben equipades, les muntanyes tenen un gran potencial per a la pràctica d'aquest esport.

Farena pertany a un dels quatre nuclis urbans més destacats de Mont-ral, aquests són: Mont-ral, Farena, l'Aixàviga i el bosquet, conjuntament amb Cabrera i la Cadeneta, dues zones de masies disperses.

L'agricultura és l'activitat principal del municipi de Mont-ral, que es va desenvolupar intensament durant els segles XVIII i XIX. També l'extracció de la pedra calcària coneguda amb el nom de pedra d'Alcover.

Per a la realització d'aquest estudi de cas sobre Farena i el seu tipus de turisme, el mètode utilitzat serà, principalment, a partir d'enquestes (als residents de Farena), i entrevistes (al seu Alcalde, dues treballadores: del Consell comarcal de l'Alt Camp i una tècnica de turisme de l'Oficina de Turisme del Berguedà i Daniel Andrada, escalador professional amb màxim grau a Espanya). A banda, també es farà ús de la revisió bibliogràfica i l'observació.

El mètode usat serà qualitatiu, ja que es recopilarà informació que proporcioni descripcions de situacions, esdeveniments, comportament dels turistes i entre d'altres.

6.2 Mètodes de recerca i fonts d'informació

Per tal de donar resposta a les preguntes d'investigació plantejades des d'un inici, es torna a fer referència a la literatura analitzada.

En primer lloc, els autors que s'han consultat durant els primers apartats de la investigació han seguit metodologies qualitatives com quantitatives.

Per una banda, mètodes quantitatius com: la realització d'enquestes, la investigació analítica i descriptiva, tot analitzant i observant el comportament dels turistes en certs indrets per tal de recopilar informació numèrica i concreta.

Per altra banda, mètodes qualitius, com per exemple: la realització d'entrevistes i la investigació participativa per tal de recopilar informació i posteriorment analitzar-la.

A continuació, també s'ha dut a terme una anàlisi de textos i continguts realitzats amb anterioritat sobre el tema a investigar, de forma que hi ha hagut una retroalimentació del que s'ha escrit anteriorment i s'ha incorporat de nou i afegit informació actualitzada.

Un cop esmentats els mètodes usats pels autors que s'han fet servir per a la cerca d'informació d'aquest treball, cal afegir quines seran les preguntes d'investigació a respondre a partir del cas empíric:

- És possible evitar el turisme en massa en llocs d'interès natural?
- Quins efectes ocasiona el turisme en la destinació?
- És possible convertir una zona natural en zona protegida per evitar o frenar els efectes negatius del turisme?
- Les xarxes socials causen impacte en aquests indrets? Es poden utilitzar a favor de la destinació?

A continuació, cal definir la metodologia que s'ha usat en aquesta recerca per tal de respondre a les preguntes d'investigació, i és la següent:

- Entrevistes. A causa de la situació causada per la COVID-19, les entrevistes s'han realitzat a partir de plataformes com *Skype* i *Teams*, a excepció de l'entrevista realitzada a l'Alcalde de Farena que s'ha pogut dur a terme presencialment. Les entrevistes s'han caracteritzat per ser entrevistes semi-estructurades, tot seguint una pauta prèvia amb la possibilitat de realitzar preguntes espontànies a mesura que es realitzava

l'entrevista o un cop feta, a través del correu electrònic. També s'han realitzat entrevistes estructurades, seguint pautes fixes, aquestes han estat realitzades a:

- Maria Ranyé i Pinyana – del Servei Comarcal de turisme al Consell Comarcal de l'Alt Camp
 - Francesc Xavier Pagès i Alonso – Alcalde a l'Ajuntament de Mont-ral
 - Rosa Colomer Oró – Tècnica de turisme del Berguedà
 - Daniel Andrada Jiménez – Esportista espanyol professional en escalada, guanyador de la medalla d'or al Campionat Mundial d'Escalada del 1997, en la prova de velocitat
- Enquestes. Seguint la mateixa línia que a les entrevistes, les enquestes s'han pogut dur a terme de forma digital a causa de la covid-19. Les enquestes que s'han realitzat han sigut a partir d'un grup de WhatsApp del qual en formen part habitants de Farena i segones residències i s'ha publicat al grup de l'Orella de Farena. L'enquesta era un mateix format per a totes les persones, amb l'objectiu de conèixer la percepció que tenen els faranencs, segones residències i altres respecte a la sobreocupació turística que es duu a terme, especialment, durant temporada alta.
- Altres. Consulta de notícies actuals, documentals, articles, treballs, entrevistes televisives, pàgines web i llibres per tal de desenvolupar la base del treball empíric.

Aquests viatgers són atrets per la bellesa paisatgística del destí i la cultura. La seva afluència és limitada per les dificultats d'accessibilitat del destí i l'absència d'instal·lacions turístiques. Es pot afirmar que pràcticament fan ús de les infraestructures i serveis que estan destinats als residents, no produint així, impactes negatius en les relacions amb aquests.

A causa que el turisme encara no ha modificat la població ni l'entorn, i a què els turistes tenen poca influència en l'economia i la vida social dels residents, les actituds dels escassos visitants i dels residents resulten ser positives. En el cas de Farena i qualsevol altre destí, resulta inevitable destacar que no sempre és així. Quan el destí és reduït i té una capacitat de càrrega petita, a la mínima que aquests turistes venen en massa es nota molt, ja que no disposen de recursos per atendre les seves necessitats. En conseqüència, molts dels turistes no respecten moltes de les normatives que hi ha implementades, normes com respectar la naturalesa, no realitzar fogueres, recollir deixalles...

Tot i a escala reduïda, el destí de Farena va prenent importància i major nombre de visitants i és així com entra a la fase d'implicació. El nombre de turistes ha crescut, en part per la informació que surt a xarxes socials, televisió i altres mitjans de comunicació.

En aquesta fase, el destí és més conegut, es va desenvolupament el mercat i resulta necessari una major aportació de recursos per part dels agents públics i privats. En el cas de Farena no es compleix en cap dels dos casos.

A més, sol aparèixer la promoció, i en el cas de Farena segons l'entrevista realitzada a l'Alcalde de Mont-ral això no es duu a terme, en part per evitar que se segueixi massificant més. En aquest cas, també apareix l'estacionalitat del fenomen, les administracions públiques han de respondre a les necessitats de les infraestructures i regulació, entre altres aspectes. Alguns dels residents comencen a subministrar serveis per als turistes i el contacte entre uns i altres creix. (Cardona, 2012).

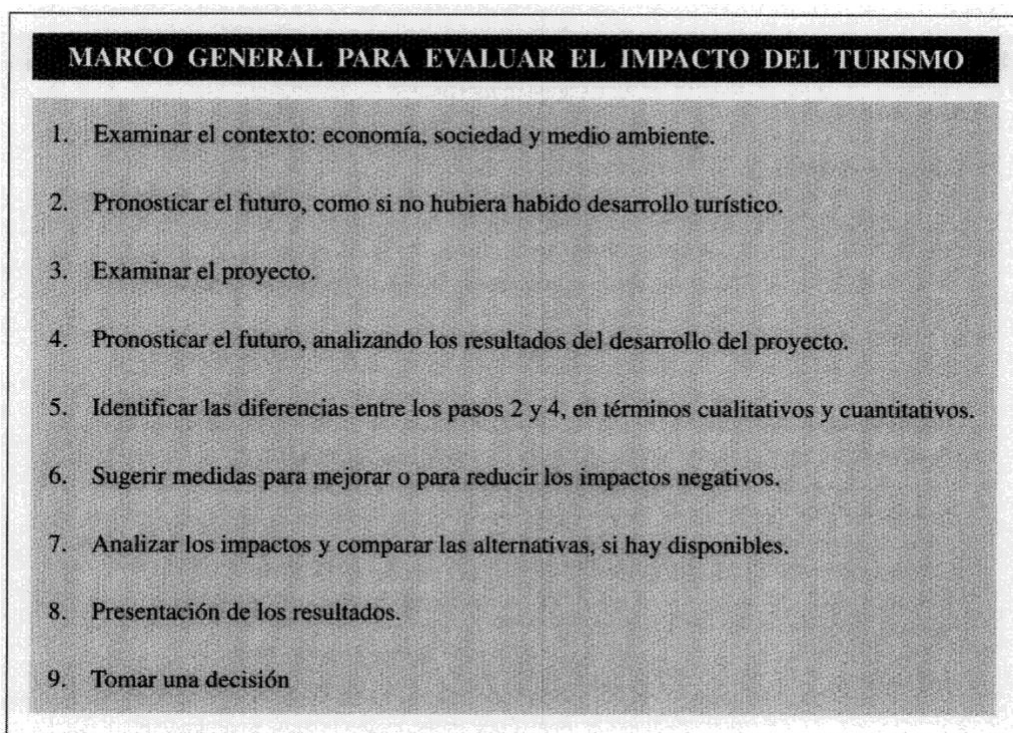
Per últim, el destí comença a desenvolupar una estacionalitat en la demanda, a la que se li haurà de donar resposta (Pérez i Rodríguez, 2012).

7.2 L'impacte del turisme i les pràctiques del turista

És evident que qualsevol classe de turisme té un impacte en el destí, tot i que aquest pot ser negatiu, positiu o una barreja d'ambdós.

La gran majoria d'estudis sobre els impactes produïts pel desenvolupament turístic tracten de casos que ja han succeït. És indispensable avaluar l'impacte abans que succeeixi perquè la presa de decisions sigui la més acurada possible (Boullon, 1990).

Segons la metodologia de Potter (1978), ofereix un marc general per a poder avaluar l'impacte que ha ocasionat, ocasiona o ocasionarà el turisme. Consta de nou passos bàsics.

Font: (Potter, 1978; Pearce, 1988 a).

Seguint la metodologia proposada per Potter, es destacaran dos punts, ja que la resta s'especificarà més endavant.

En primer lloc, l'impacte que té el turisme en el context econòmic és quasi nul, ja que al poble de Farena tan sols hi ha un restaurant.

L'impacte que té en el context del medi ambient és negatiu. Les persones desgasten la zona, sobretot quan està molt massificada i és constant.

Seguidament, si portem la mirada cap al futur, és imprescindible veure que les administracions públiques han posat de la seva part per a protegir la zona i posat mesures per a frenar l'excés de turistes en indrets fràgil com poden ser el Toll de l'Olla.

7.3 L'impacte de les xarxes socials

Es pot afirmar que les xarxes socials són una de les principals raons per la qual la destinació de Farena es veu massificada durant els mesos d'estiu.

Els turistes solen ser, en gran part, visitants que viuen a no més d'una hora de la destinació. Vénen a passar el dia amb els amics, família o en parella i no deixen diners a la zona, ja que porten el dinar preparat de casa, així doncs, aquests turistes no aporten cap mena d'incentiu en l'economia del poble.

L'impacte que tenen les xarxes socials en la destinació és negativa. Les persones que venen i passen el dia prenen milers de fotografies i un cop fetes, les publiquen a plataformes com Instagram, Twitter o Facebook, en especial Instagram.

Si tot quedés aquí no hauria cap problema, el fet és que un cop ho fan, publiquen conjuntament a la fotografia la ubicació exacta del lloc.

Anys enrere no existia aquest problema, ja que sense internet era molt més difícil conèixer aquests llocs. Els podies conèixer a través del boca-orella o perquè apareixien en algunes agències de viatges, anuncis o notícies.

7.4 Resultats enquesta

Aquesta enquesta recull les opinions de persones amb primera residència a Farena, segones residències i altres com poden ser persones que tenen algun tipus de vinculació amb el poble o que el visitin constantment.

Els objectius d'aquesta enquesta són:

- Conèixer des d'una perspectiva més lligada a Farena, l'opinió que tenen respecte a la massificació turística que es duu a terme al Toll de l'Olla, en especial durant els mesos d'estiu
- Descobrir alternatives o millores per a evitar que aquest fet no es segueixi reproduint, sinó tot el contrari, com més aviat millor
- Obtenir les valoracions de primeres residències, segones residències i altres a Farena sobre els turistes en la destinació i els seus diferents components

L'enquesta s'ha realitzat de forma online a través d'una plataforma anomenada "*Encuesta fácil*" que permet realitzar enquestes i recollir les estadístiques d'aquesta. Té un límit de 100 enquestes com a resultat, i el total d'enquestes respostes va ser d'un total de 127 persones. Així i tot, i a causa del màxim d'obtenció d'informació imposat per la plataforma, la grandària mostral ha estat d'un total de 100 mostres.

Les variables estan definides a partir de la consideració de tres blocs temàtics: dades personals, opinió i solucions.

El primer bloc de variables (dades personals) té com a objectiu caracteritzar socialment i demogràficament a l'individu.

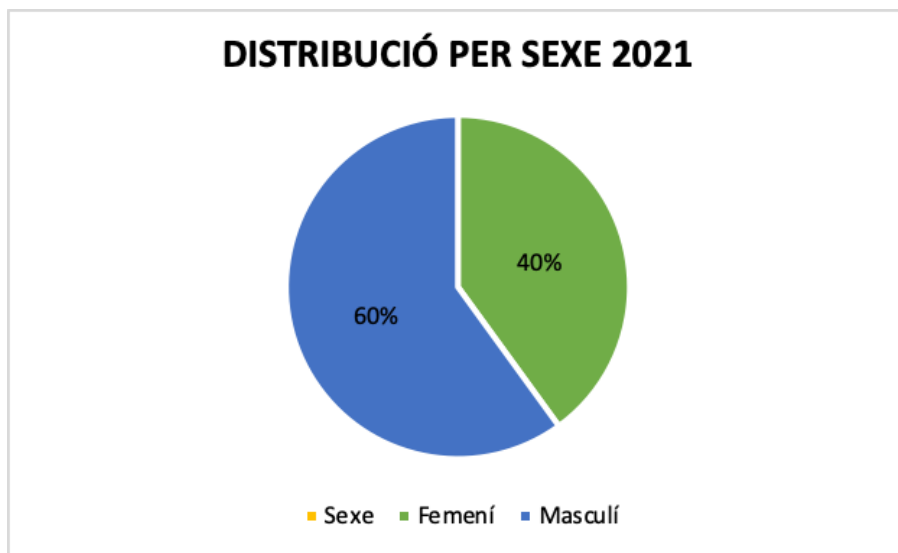
- Sexe
- Franja d'edat
- Residència

El segon grup de variables (opinió) té com a objectiu conèixer la percepció que l'enquestat té en base als turistes que venen a Farena.

- Creu que venen masses turistes a Farena durant temporada alta
- Creu, per norma general, que el turista és respectuós amb el medi ambient
- Creu, per norma general, que el turista és respectuós amb els habitants de Farena i la resta de visitants

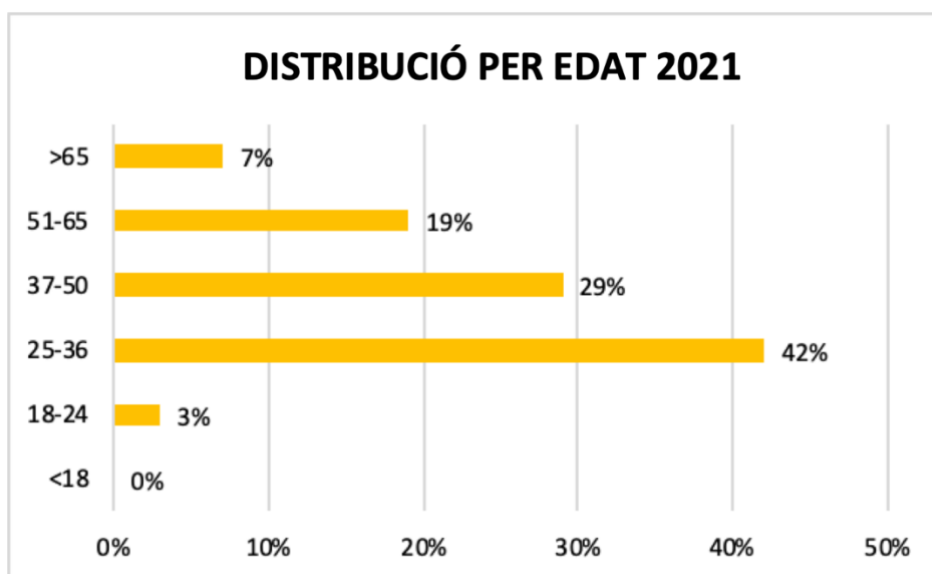
El tercer i últim grup (solucions) de variables té com a objectiu conèixer les solucions que el turista aplicaria per a evitar la massificació turística.

- Seleccionar aquelles caselles que defineixen millot al turista que ve en temporada alta (Resposta amb caselles i opció de resposta oberta)
- Com creu que es pot evitar o millorar la massificació turística i el comportament dels turistes a Farena (Resposta amb caselles i opció de resposta oberta)

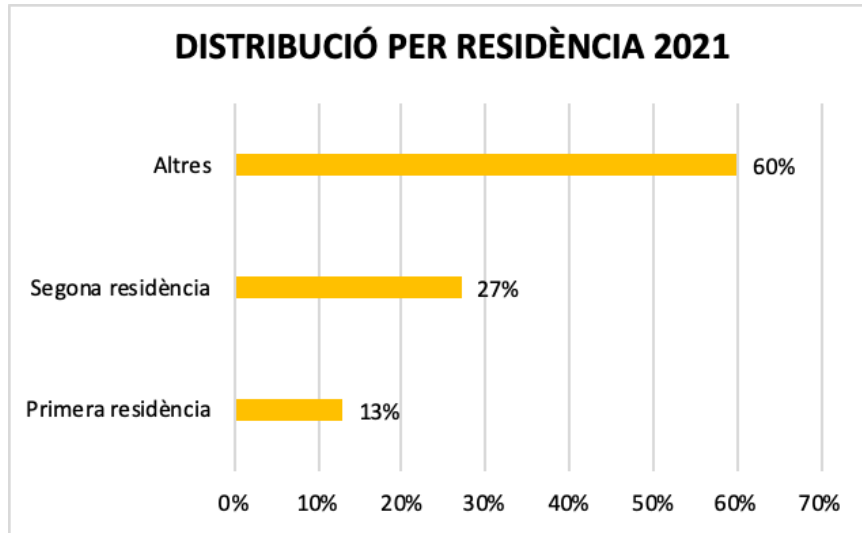
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'enquesta elaborada per aquest treball

Aquesta mostra de persones que han respost l'enquesta, ha estat integrada per un total de 40 dones (40%) i un total de 60 homes (60%). Aquesta contempla a més de 18 anys fins als 65 anys d'edat o més.

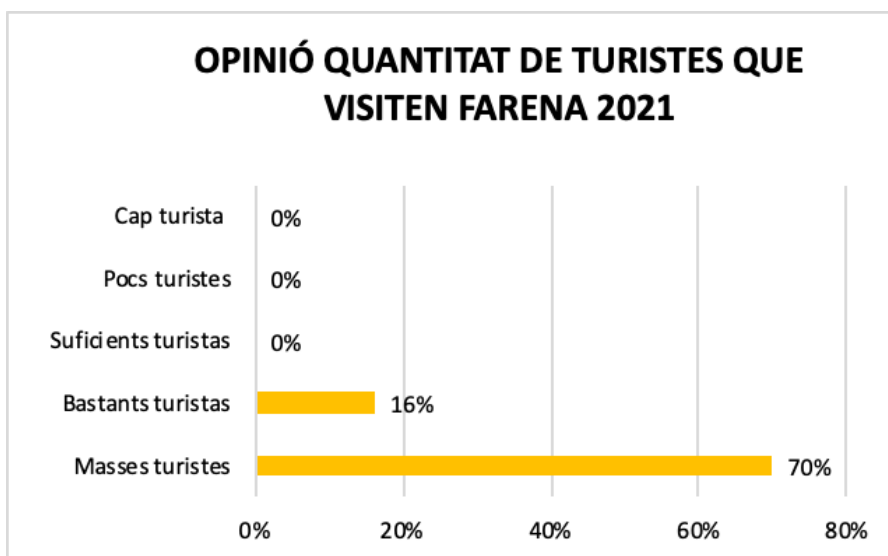
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'enquesta elaborada per aquest treball

El grup d'edat més freqüent dels enquestats ha estat amb un 42%, els d'una edat compresa entre els 25 i 36 anys. A aquests els han seguit el grup d'edat entre els 37 i 50 anys, amb un 29% sobre el total.

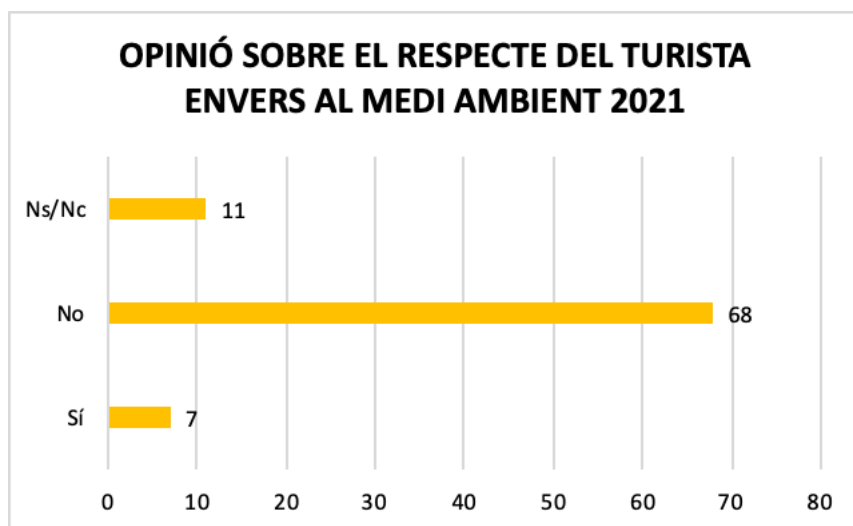
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'enquesta elaborada per aquest treball

L'Origen de residència dels enquestats ha pres un valor de 60% per a "altres llocs de residència", un 27% dels que han respost tenen segones residències a Farena, i el 13% restants són habitants de Farena.

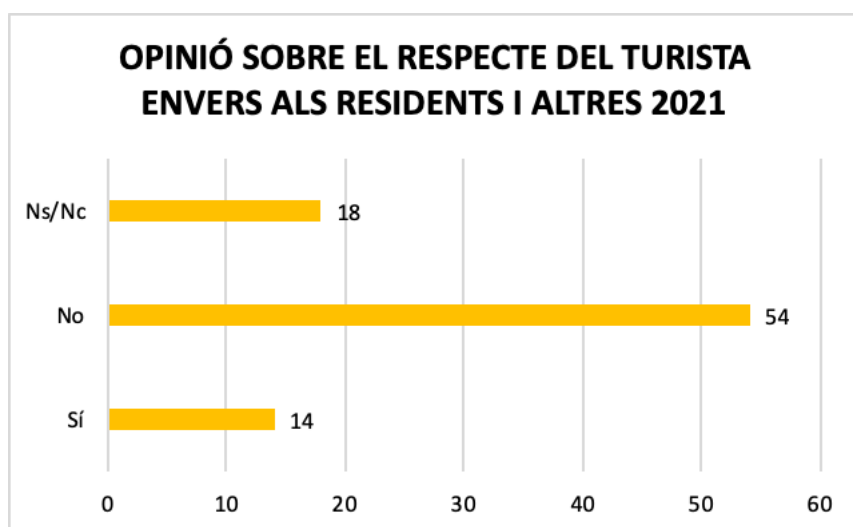
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'enquesta elaborada per aquest treball

Segons els enquestats, un total de 70 persones (70%), han respost que creuen que venen masses turistes durant temporada alta (en especial al Toll de l'Olla), i un total de 16 persones (16%) que venen bastants turistes. Un total de 14/100 persones no van respondre a aquesta pregunta, per lo tant el resultat de les respostes es de 86/100.

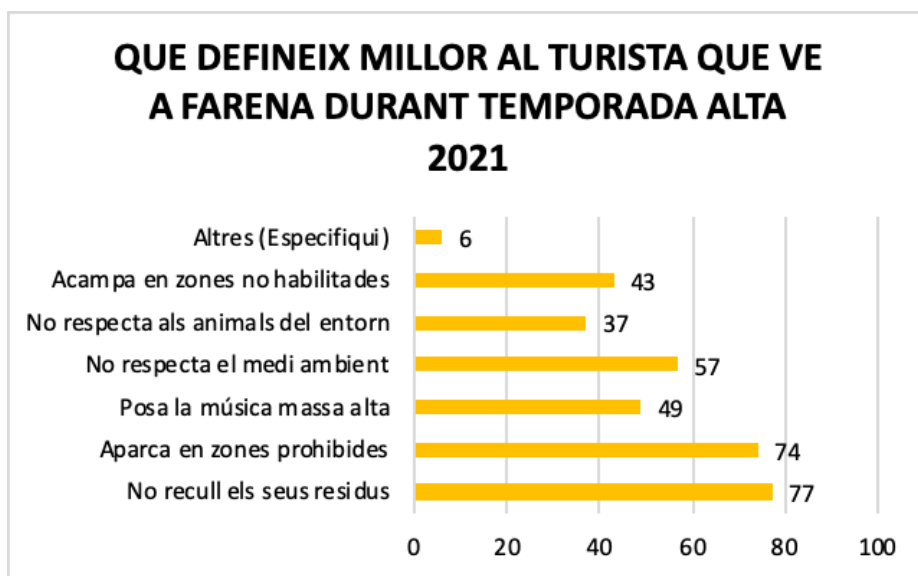
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'enquesta elaborada per aquest treball

No és l'opció que han triat 68 persones de les 100 enquestades, responent a la pregunta: "Creu que, per norma general, el turisme que ve a Farena es respectuós amb el medi ambient?". 7 persones han respòs que no ho saben o no contesten i la resta de 14 les 14 persones enquestades no han seleccionat cap casella.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'enquesta elaborada per aquest treball

De tots els enquestats, 14 persones han respost que no saben o no contesten a la pregunta: “Creu que, per norma general el turisme que ve a Farena es respectuós amb els residents i la resta de visitants?”. 18 persones han respòs que sí que ho són i 54 que no ho són. La resta dels enquestats (14) no han seleccionat cap casella.

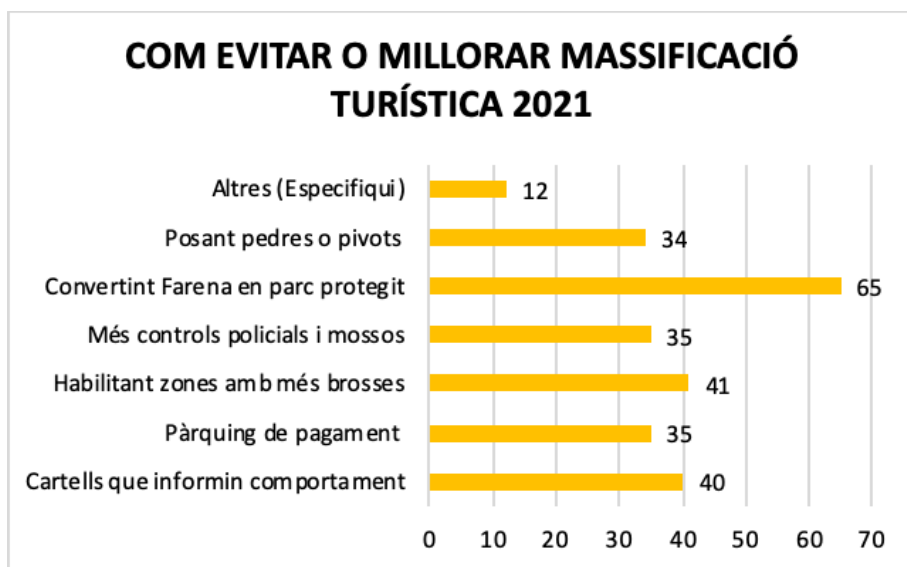

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'enquesta elaborada per aquest treball

En aquesta pregunta, els enquestats podien seleccionar més d'una casella, i afegir totes aquelles que creien que s'adaptaven millor per a la definició del turista que ve a Farena. Així doncs, 77 persones, han seleccionat que el turista que ve a Farena no recull els seus residus. Aquesta ha estat l'opció més seleccionada. 74 persones han seleccionat que el turista aparca en zones prohibides. 49 persones han respòs que el turista posa la música massa alta. 57 persones han seleccionat la casella de “no respecta el medi ambient”. 37 persones han seleccionat la casella de “no respecta als animals de l'entorn”. 43 persones creuen que el turista acampa en zones no habilitades i 6 altres opcions com:

- Incivisme
- Instal·lació de slackline, pintades, etc.

Altres també asseguren que no són tots els turistes que resulten ser irrespectuosos amb els residents i resta de visitants, però que quan ho són, es nota molt.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'enquesta elaborada per aquest treball

Finalment, aquesta darrera pregunta demana als enquestats quina creuen que és la millor opció per a evitar o millorar la massificació turística a Farena, especialment durant mesos d'estiu.

La casella més seleccionada, per un total de 65 persones sobre 100, ha estat la de convertir Farena en parc protegit o espai natural. 41 persones creuen que habilitant més zones, com el poble o el Toll de l'Olla amb més brosses. 40 persones han seleccionat "cartells que informin al turista com ha de comportar-se". 35 persones han seleccionat "posant un pàrquing de pagament". 35 persones creuen que amb més controls policials i dels mossos d'esquadra. 34 persones creuen que col·locant pivots o pedres que impedeixin aparcar en mig de la carretera. I 12 persones creuen que hi ha altres opcions, tals com:

- Control d'accessos i cotxes
- Control d'aforament
- Definint un ús del espai a major escala
- Educació ambiental
- Multes

- Fomentant el senderisme des del nucli urbà, tot habilitant una pista per a aquests i que aquesta sigui l'única forma d'accés
- Posant un informador i que aquest tingui contacte directe amb policia o mossos
- Fent el Toll de l'Olla menys accessible pels forasters i mostrant menys informació a internet
- Més presència dels agents rurals

8. CONCLUSIONS

Per finalitzar aquest projecte, s'esmenten les conclusions extretes a partir d'un extens estudi sobre la situació de massificació turística en la qual es troba el poble de Farena durant temporada alta, els reptes que això suposa i com aconseguir que tant el turisme com la sostenibilitat es trobin en un punt d'equilibri en la balança.

L'estudi ha permès identificar els diferents impactes que genera la massificació turística a partir d'una anàlisi des de la perspectiva dels mateixos residents del poble i vàries entrevistes. A partir d'aquí, es poden concloure diversos mètodes que evitaran el turisme en massa o la forma de buscar alternatives més sostenibles:

La necessitat de controlar la congestió turística al Toll de l'Olla. Per aconseguir aquest flux de turistes més controlat i reduït, s'hauria de fer un estudi de la capacitat de càrrega de la zona a fi de reduir els efectes negatius d'aquest turisme. Amb l'estudi de la capacitat de càrrega es poden assolir uns fluxos de visitants que vagin més acord amb Farena i els turistes que pot acollir.

En referència a la hipòtesi principal, es pot afirmar que existeix una relació molt estreta entre la dinàmica del turisme i la destrucció de valor patrimonial natural segons les entrevistes realitzades.

Per evitar aquest fet, des del sector turístic i l'administració pública, han de col·laborar estretament amb la resta d'agents de la comarca de l'Alt Camp per a una major protecció i preservació dels recursos del patrimoni natural per tal de garantir un futur sostenible, tant dels recursos com del mateix turisme. La cooperació i col·laboració entre els agents públics de la comarca potenciarà una millora en la gestió del turisme, ja que si tots apliquen les mateixes mesures, per als turistes serà més fàcil respectar-les i dur-les al peu de la lletra.

A banda, d'això, el sector turístic ha de cooperar amb tots aquells que s'encarreguen de gestionar i conservar llocs de patrimoni natural i cultural d'importància, per tal d'informar-se i planificar la destinació de la forma més

sostenible possible. Es podrien organitzar programes de formació per als agents públics dels municipis sobre la gestió sostenible del turisme.

Respecte als visitants, s'hauria de millorar la informació destinada a aquests, en especial la relativa al comportament i les necessitats de conservació que requereix el Toll de l'Olla, que és un espai natural. Un mode per fer-ho, seria contractant una persona que informés i conscienciés als visitants de primera mà, per exemple a l'arribada del pàrquing.

En molts casos, la població local pot arribar a tenir ressentiment o sentir hostilitat cap al turista, sobretot en casos on no treuen benefici del turisme o consideren que s'envaeix el seu espai privat durant temporada alta. Per a què ambdues parts, turistes i residents, surtin beneficiats i amb una qualitat de l'experiència positiva, els residents han d'acollir als visitants i intentar participar en els beneficis que aquest pot aportar. A més, la implicació del mateix poble en difondre informació sobre el medi ambient i la normativa faran que el turista respecti més l'entorn.

Per un altra banda, l'establiment de preus simbòlics i passos temporals ajudarien a controlar la demanda. Es podria introduir un preu que es consideraria també com a una forma de generar ingressos que permetrien a la vegada gestionar i protegir els llocs, a més de poder comptar amb un servei de guàrdia adequat. El preu hauria de tenir en compte el nivell d'adquisició dels potencials visitants. Les tarifes poden ser més barates durant èpoques amb menys afluència i aplicar preus més elevats pels períodes amb major activitat turística.

Un altre de les conclusions a les quals s'ha arribat és la de col·locar agents rurals, mossos d'esquadra o una persona contractada per vigilar la zona en dies de gran afluència, evitant que els visitants aparquin on no toca i guiant-los i informant-los fins on sí que poden aparcar.

Finalment, l'ampliació d'alternatives turístiques, com poden ser la proposta d'incentivació d'activitats de muntanya, de recuperació de zones de vinyes, d'astroturisme o de tallers d'apicultura i medi ambient permetrien la gamificació

dels turistes i aquests es veurien atrets per altres ofertes turístiques, reduint així la massificació en l'espai d'estudi.

Totes aquestes mesures ajudarien considerablement a reduir la massificació turística al Toll de l'Olla, però tenint també en consideració al visitant, oferint la possibilitat de seguir fent turisme però respectant la fauna i flora de la destinació, sense deixar de costat als residents de Farena.

Per concloure, val comentar que Farena no disposa de recursos econòmics suficients per gestionar aquesta problemàtica, però convertir les muntanyes de Prades en Parc Natural seria la clau mestra per obrir la resta de portes, i facilitar la resta de reformes i propostes de millora per evitar la massificació turística a Farena i la destrucció de l'entorn causat pel turisme.

El següent repte seria dur a terme un pla estratègic de Farena o que integrés el conjunt de municipis de la comarca per veure quins actius s'han de gestionar i que és el que s'ha de valorar dintre el territori.

9. FONTS I BIBLIOGRAFIA

A. Fonts

AA.VV de Farena del Brugent. (1991) Sabem que...?. *L'Orella de Farena*, I (1), 13 – 14

Recuperat de: http://www.lorelladefarena.cat/home_files/01%20revista.pdf

AA.VV de Farena del Brugent. (1992) Sabem que...?. *L'Orella de Farena*, I (5), 34 – 35

Recuperat de: http://www.lorelladefarena.cat/home_files/05%20revista.pdf

AA.VV de Farena del Brugent. (1996) Troballes. *L'Orella de Farena*, II (10), 17 – 21

Recuperat de: http://www.lorelladefarena.cat/home_files/10%20revista.pdf

AA.VV de Farena del Brugent. (1996) Col·laboracions. *L'Orella de Farena*, II (11), 25 – 27

Recuperat de: http://www.lorelladefarena.cat/home_files/11%20revista.pdf

Alt Camp. (s.d). Instituto de estadística de Cataluña: GenCat. Recuperat de: <https://www.idescat.cat/emex/?id=01&lang=es>

Alt Camp. (s.d). *Pobles de Catalunya*. Recuperat de: <https://www.poblesdecatalunya.cat>

Alt Camp: Guía de comarcas. (s.d). Catalunya. Recuperat de: <https://www.catalunya.com/alt-camp-2-2-1?language=es>

Altres nuclis: Farena. (s.d). *Ajuntament de Mont-ral*. Recuperat de: <https://mont-ral.altanet.org/coneixer/altres-nuclis>

Castillo de Farena. *Castillos de España*. Recuperat de: <https://www.castillosdeespaña.es/es/content/farena-castillo-de>

Diari de Tarragona. (30 de març de 2021). Reclaman la constitució del Parc Natural de les Muntanyes de Prades. Diari de Tarragona. Recuperat de: <https://www.diaridetarragona.com/reus/Reclaman-la-constitucion-del-Parc-Natural-de-les-Muntanyes-de-Prades-20210329-0088.html>

Díez. X. (10 de gener de 2009). Escalar en el Alt Camp. *Domzalski*. Recuperat de: <https://xavidiez.blogspot.com/2009/01/escalar-en-el-alt-camp.html>

Desarrollo sostenible. (s.d). *Organització Mundial del Turisme*. Recuperat de: <https://www.unwto.org/es/desarrollo-sostenible>

Efe. (12 de març de 2021). Prades i Falset ja formen part del mapa de protecció de contaminació lumínica de Catalunya. *Diari més Digital*. Recuperat de: <https://www.efetur.com/noticia/astroturismo-estrellas-fitur-2018/>

El Berguedà: Territorio de innovación y emprendimiento. (Abril 2018). Agència de Desenvolupament del Berguedà. Recuperat de: <http://berguedaempreses.cat/public/files/Fulleto-Promocional-es.pdf>

Elisabet. (11 d'agost de 2020). Rota per el Toll de l'Olla. *Viajo luego escribo*. Recuperat de: <https://www.viajoluegoescribo.com/ruta-por-el-toll-de-lolla-tarragona/>

Espacios protegidos. (s.d). *Gobierno de España*. Recuperat de: <https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/temas/espacios-protegidos/>

Farena: Tarragona. (s.d). *Bellos pueblos catalanes*. Recuperat de: <https://bellos-pueblos-catalanes.blogspot.com/2012/11/farena-y-la-poza-de-la-olla.html>

Llorens, A. (5 de juliol de 2017). El interior de Tarragona reactiva su ambición de lograr el parque natural de las montañas de Prades. *La Vanguardia*. Recuperat de: <https://www.lavanguardia.com/local/tarragona/20170705/423779867684/reactivar-proyecto-parc-natural-muntanyes-prades.html>

Márquez. A. (22 de gener de 2018). El astroturismo, una propuesta estrella. *Efetur*. Recuperat de: <https://www.efetur.com/noticia/astroturismo-estrellas-fitur-2018/>

Molí del Fort. (s.d). Recuperat de: <https://molidelfort.org>

Mont-ral. (s.d). Diputació de Tarragona. Recuperat de: <https://www.dipta.cat/ca/municipis/mont-ral>

Mont-ral. (25 de febrer de 2021). *Institut d'Estadística de Catalunya*. Recuperat de: <https://www.idescat.cat/codis/?id=50&n=9&c=430918&lang=es>

Nació Tarragona. (4 de febrero de 2020). Les muntanyes de prades podrien convertir-se en àrea protegida contra la contaminació lumínica. *Nació Digital*. Recuperat de: <https://www.naciodigital.cat/tarragona/noticia/35221/muntanyes-prades-podrien-convertir-se-area-protegida-contra-contaminacio-luminica>

Parc Astronòmic Prades. (s.d). Experiencia astronómica nocturna 360º: Descubre el fantástico cielo de prades. *Parc Astronòmic Muntanyes de Prades*. Recuperat de: <https://www.naciodigital.cat/tarragona/noticia/35221/muntanyes-prades-podrien-convertir-se-area-protegida-contra-contaminacio-luminica>

Pérez. A. (23 de juny de 2012). Escalada vía Catalunya Ruta en Roca Monera Farena(Tarragona). *Cuaderno de montaña*. Recuperat de: <http://cuadernodemontana.blogspot.com/2012/06/23-06-2012-escalada-via-catalunya-ruta.html>

Petrus, J. Otamendi, V. & Gómez. F. (2019). Aquí la tierra [Documental]. Molí del Fort, farena: Televisió Espanyola

Turisme Comunitat Valenciana. (15 de novembre de 2018). Astroturismo: Una experiencia turística emergente. *Turisme Comunitat Valenciana*. Recuperat de: <http://www.turismecv.com/2018/11/15/astroturismo/>

West, B. & Cohen, J. (Directores & Productores). (2018). *RBG* [Película]. New York, NY: Magnolia Pictures. Recuperat de: https://www.diarimes.com/noticies/camp_tarragona/2019/06/21/el_programa_a_qui_tierra_explica_projecte_del_moli_del_fort_farena_63681_1093.html

B. Referències

Gallopin, G. (2003). “*Sostenibilidad y Desarrollo Sostenible: un enfoque sistémico: División de Desarrollo Sostenible y Asentamientos Humanos*”. CEPAL. Gobierno de los países bajos. Santiago de Chile

Harrison, D. & Sharpley, R. (2017). *Mass tourism in a small world*. Wallingford, Oxfordshire: CABI

Martínez, J.A. (2010). *El model del ciclo de vida del destino turístico y sus implicaciones para la dirección de las empresas turísticas*. Universidad de La Laguna Tenerife: Islas canarias, España

McCool, S. F. & Bosak, K. (Eds.). (2019). *A Research Agenda for Sustainable Tourism*, 159 - 245. Cheltenham, United Kingdom: Elgar Research Agendas

McNeely, J. Thorsell, J. & Ceballos-Lascuráin, H. (1992). *Guidelines: Development of National Parks and Protected Areas for Tourism*. Madrid, Spain: WTO & UNEP

Organización Mundial del Turismo., (2004). *Gestión de la saturación turística en sitios de interés natural y cultural: Guía práctica*. Madrid, España: WTO Business Council

Organización Mundial del Turismo., (1992). *Guideliness: Development of National Parks and Protected Areas for Tourism*. Madrid, España: WTO Tourism and the Environment

Perea, E. (1994). *La geografía i la historia de Mont-ral a través de la seva onomástica*. Barcelona, Espanya: Institut Cartogràfic de Catalunya

Pulido, P. (2018). *Alcover, porta de les muntanyes de Prades: Claus d'una reubicació turística*. Facultat de Turisme i Geografia, Universitat Rovira i Virgili: Vila-Seca

Theng, S. Qiong , X & Tatar C. (2015). *Mass Tourism vs Alternative Tourism? Challenges and New Positionings*. Open Edition, Études caribéennes, France
Whelan, Tensie. (1991). *Nature tourism: managing for the environment*. Washington, D.C: Island Press

Wolter, L. (2014). *Nature-Based Tourism in Mallorca's Areas: The Benefits of Tourism for Natural Areas*. Wiesbaden, Deutschland: Springer Gabler

10. ANNEXOS

10.1 Plantilla entrevista 1. Marina Ranyé – Consell Comarcal Alt Camp

1. Quina problemàtica turística creus que tenen en comú el riu Glorieta, el Gaià i el Berguedà durant temporada alta?
2. Com vas encarar aquest problema i quines mesures vas plantejar?
3. Quines mesures vas decidir aplicar finalment? Quin efecte van tenir?
4. Un cop aplicades les mesures, n'afegiries de noves a dia d'avui? Quines?
5. Quin solia ser el perfil turístic durant els mesos de temporada alta abans d'aplicar les noves mesures? Creus que el perfil turístic segueix sent el mateix o ha variat des d'aleshores?
6. Quin creus que és el perfil de turista idoni per a aquest tipus d'indrets? (comportament)
7. Creus que les mesures que vas aplicar servirien per a posar fi a la sobreocupació que es dona durant els mesos de temporada alta a zones com el Toll de l'Olla a Farena?
8. Creus que les xarxes socials fomenten l'increment de turistes a aquests tipus d'indret?
9. Creus que és factible el turisme sostenible en llocs que estan envoltats de naturalesa i que solen estar molt freqüentats?
10. Quines propostes turístiques alternatives proposaries per a aquests tipus d'indrets que són fràgils, que no estiguin relacionades directament amb els rius o zones de bany?

10.2 Plantilla entrevista 2. Rosa Colomer Oró – Tècnica de Turisme de l'OT del Berguedà

1. Quina problemàtica turística teníeu al Berguedà en zones de bany com rius, tolls, etc. durant temporada alta?
2. Quines mesures vas plantejar un cop vas decidir encarar la problemàtica? Vas aplicar totes les mesures?
3. Quines mesures vas decidir aplicar finalment? Quin efecte van sorgir?
4. Un cop ja es van aplicar les noves mesures, n'afegiries de noves a dia d'avui? Quines?

5. Quin solia ser el perfil turístic durant els mesos de temporada alta abans d'aplicar les noves mesures? Creus que el perfil turístic segueix sent el mateix o ha variat des d'aleshores?
6. Els turistes que venen a visitar les zones de bany del Berguedà, segueixen les noves mesures aplicades?
7. Creus que les mesures que vas aplicar serviren per a posar fi a la sobreocupació que es dona durant els mesos de temporada alta a zones com el Toll de l'Olla a Farena o que s'haurien d'aplicar mesures noves?
8. Creus que les xarxes socials afavoreixen a aquests tipus d'indret?

10.3 Plantilla entrevista 3. Daniel Andrada Jiménez – Escalador Professional amb el màxim grau escalat a Espanya (9b)

1. Perquè creu que el sector de zona d'escalada Roca Monera a Farena s'ha deixat d'escalar?
2. Creu que es pot incentivar, de nou, l'interès dels escaladors per aquest sector? Si es així, com?
3. Veu factible i/o necessari re-equipar i equipar noves vies al sector per tal que es doni a conèixer de nou el sector?
4. A nivell d'informació, creu que les xarxes socials podrien afavorir el donar a conèixer nous sectors d'escalada o a donar-los-hi més visibilitat?

10.4 Plantilla entrevista 4. Xavier Pagès Alonso – Alcalde Mont-ral

1. Al Toll de l'Olla el turisme està massificat durant temporada alta. En moltes ocasions aquest tipus de turisme no recull la brossa, aparquen on no toca, posen música molt alta, etc. En resum: no respecten la fauna i la flora, els residents i altres visitants. Com creu que es pot evitar que aquest tipus de turisme vingui a Farena o actuï de forma respectuosa amb l'entorn i altres visitants?
2. Creu que seria eficient contractar a un planificador urbanístic per tal que fes un estudi útil sobre on col·locar més brosses per així reduir les deixalles?
3. Utilitzeu algun tipus de recurs (radio, tv, xarxes socials, etc.) per promocionar Farena des de l'Ajuntament?
4. Quin impacte creu que tenen les xarxes socials a Farena?

5. Veu viable que Farena esdevingui destinació starlight o que formi part del mapa de protecció de contaminació lumínica de Catalunya?
6. Veu viable que Farena i les muntanyes de Prades esdevinguin parc natural?
7. Quin tipus de turisme ve al restaurant? Són nacionals o internacionals? D'on?

10.5 Plantilla enquesta. Residents, segones residències i altres

1. Quin és el teu sexe?

Masculí

Femení

Altre

2. Quina és la teva franja d'edat?

<18

18-24

25-36

37-50

51-65

>65

3. Quina és la teva residència a Farena?

Primera residència

Segona residència

Altres

4. Creus que venen masses turistes durant temporada alta a Farena (especialment al Toll de l'Olla). Selecciona una casella:

Masses turistes

Bastants turistes

Suficients turistes

Pocs turistes

Cap turista

5. Creus que, per norma general, el tipus de turisme que be a Farena és respectuós amb el medi ambient?

Sí

No

Ns/Nc

6. Creus que, per norma general, el tipus de turisme que be a Farena és respectuós amb els residents de Farena i la resta de turistes?

Sí

No

Ns/Nc

7. Selecciona totes aquelles caselles que defineixen millor al turista que be a Farena en temporada alta:

No recull els seus residus (botelles de plàstic, bosses de plàstic, etc.)

Aparca en zones prohibides

Posa la música massa alta

No respecta el medi ambient (fa fogueres, destrossa la fauna, etc.)

No respecta els animals de l'entorn

No respecta als animals de l'entorn

Acampa en zones no habilitades

Altres (Si us plau especifiqui)

8. Com creus que es pot evitar o millorar la massificació turística a Farena i el seu comportament?

No recull els seus residus (botelles de plàstic, bosses de plàstic, etc.)

- Aparca en zones prohibides
- Posa la música massa alta
- No respecta el medi ambient (fa fogueres, destrossa la fauna, etc.)
- No respecta els animals de l'entorn
- No respecta als animals de l'entorn
- Acampa en zones no habilitades
- Altres (Si us plau especifiqueu)